

VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR

Művészet – Irodalom – Helytörténet | XI. évf. | 31. sz. | 2020/1. | 450,-Ft
<http://vasarhelyilatohatar.hu>

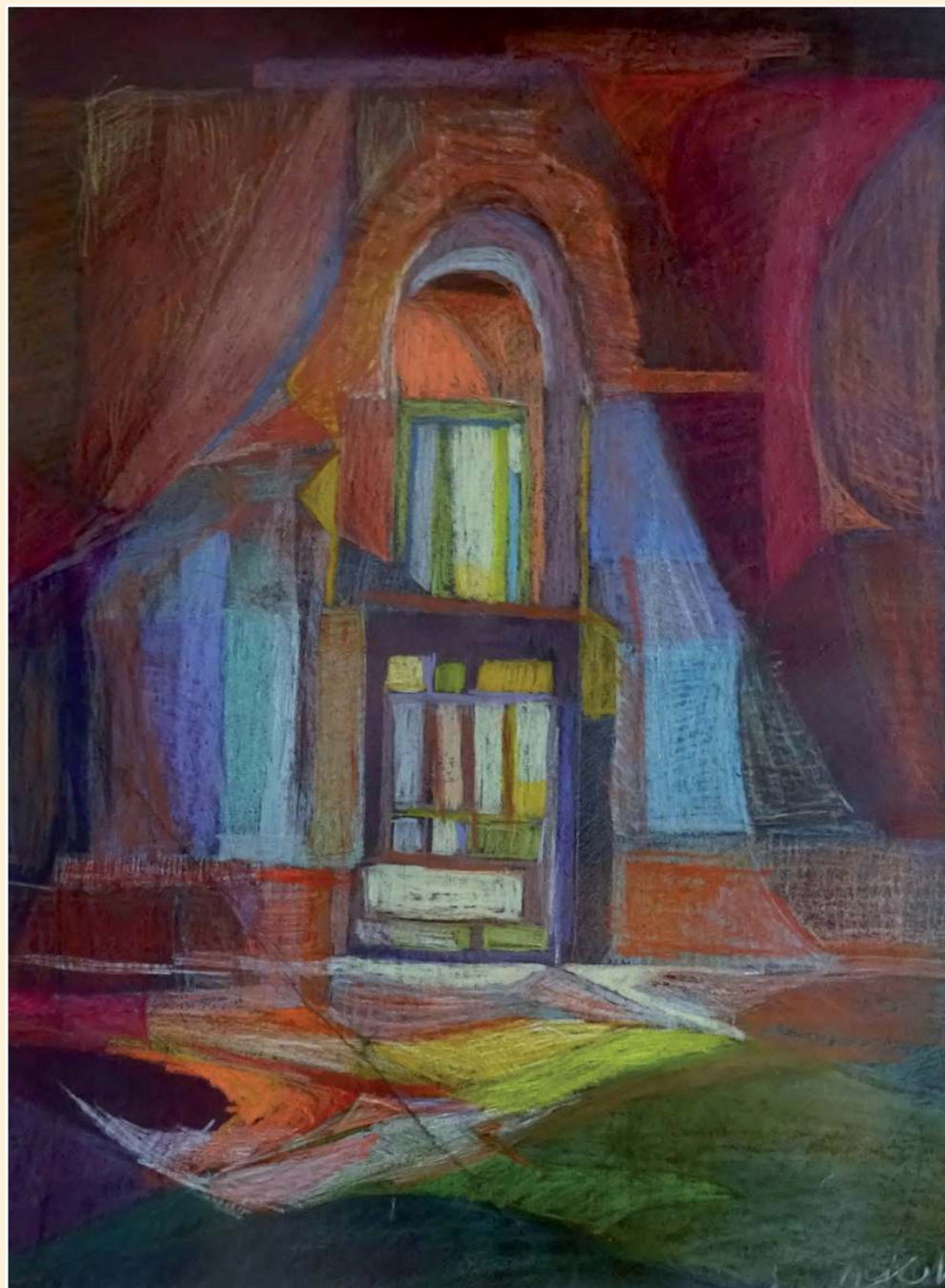
GALÉRIA

HANNA MELA

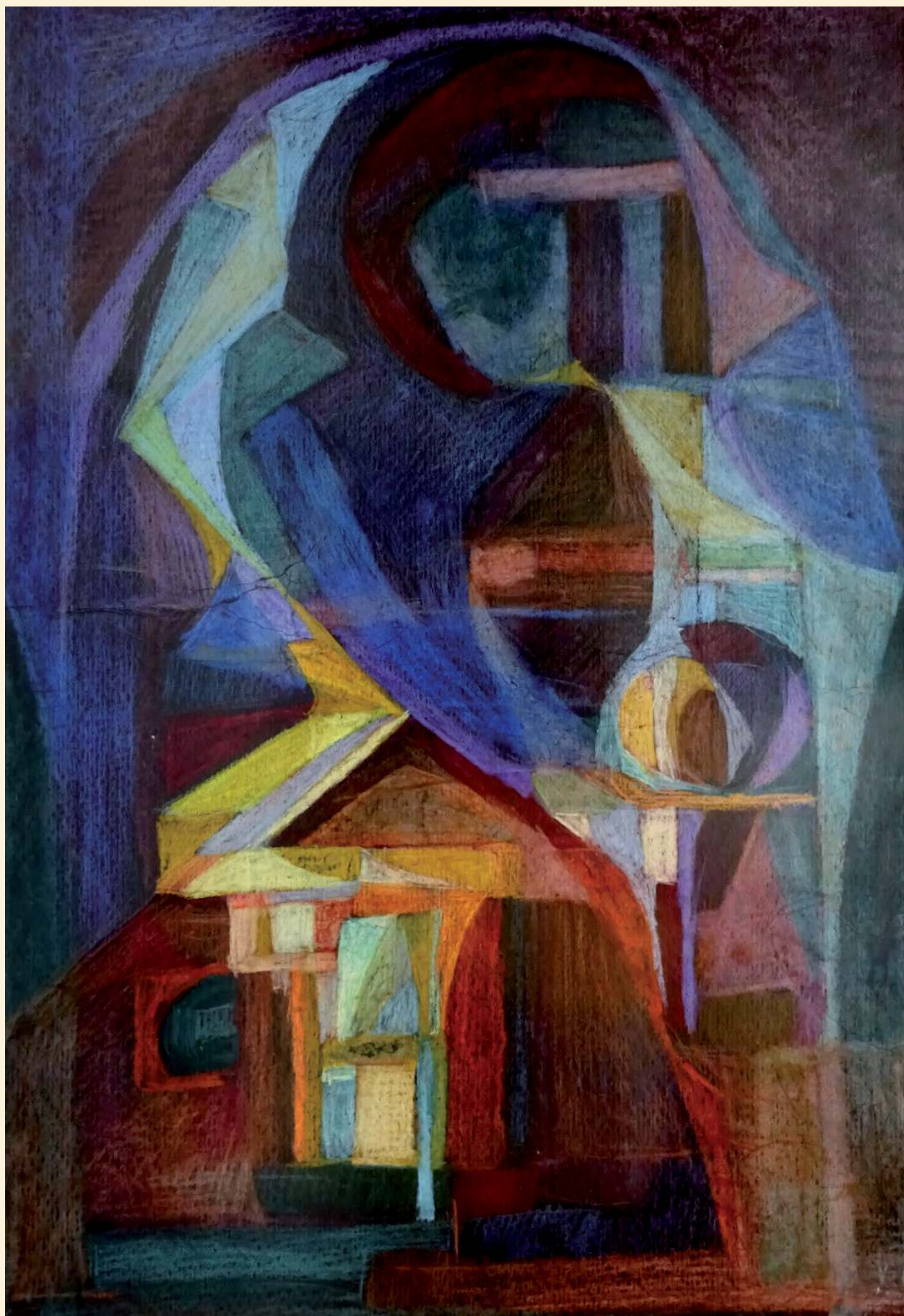
MUCSI ZOLTÁN

SZABÓ KLÁRA PETRA

SZENTÉNE KÁLVAI MÁRIA

SZENTÉNE KÁLVAI MÁRIA | BEJÁRAT ESTE | 50 X 60 CM

SZENTÉNÉ KÁLVAI MÁRIA | VÁROSI ÉJSZAKA | 50 X 60 CM

A NÉZŐPONTOK SOKFÉLESÉGÉNEK SZERETETÉRŐL

A vásárhelyi kötődésű író, tanító Németh László az oktatásról írja, hogy úgy kell felépíteni egy iskolai tananyagot, hogy „ugyanarra a tájra többirányú és többszintű kilátást nyújtson.” Lényegét tekintve ezt suttogja John Keating tanítványainak a *Holt Költők Társasága* című filmben, hogy nézzük meg a dolgokat más nézőpontokból is, mert az által lesz a miénk, válik részünké, mert így találjuk meg a saját utunkat, a saját hangunkat!

Az „új látóhatár fölbukkanásának” öröme, a felfedezés élménye egy olyan inspiráció, ami a kultúrát és a művészetet is mozgásban, azaz életben tartja. Igen-igen, hiszen szellemi létezésünket munícióval látja el, elősegíti az értelem és az érzelem egyensúlyát, együttélését, harmóniáját, s alkotók szubjektumán szűrődve új alkotásokat, ezen keresztül új párbeszédet hoz létre. Az első lépés a felfedezés, az érdeklődés, a kíváncsiság, és bár aforisztikus közhely, de kétség kívül igaz, hogy minden nagy út az első lépéssel kezdődik.

A sokféle nézőpont szeretete és tisztelete egy olyan cél, amit annak akarunk adni útravalóul, akit valóban szeretünk, aki felé felelősséggel tartozunk, legyen az egy személy, egy közösség, vagy akár az ökológiai gondolkodásra utalva: az egész emberiség. A kultúra elsőrangú közvetítője lehet ennek a célnak. Az újabb és újabb látóhatár (rákacsintás a lap címére) megtalálásának igénye Vásárhelyt mindig is megkülönböztette más városoktól. A „paraszt Párizs” elnevezés ugyan Bródy Sándortól ered, de Ady változtatta meg hangsúlyát, jelentését, s ma már joggal az itt élők büszkesége. Hiszen Párizs elsődleges szimbóluma a sokszínű, pezsgő kulturális életnek, s – Ady nyomán már – Vásárhely is az.

A *Himnusz* születésnapján, a magyar kultúra napján, a színek sokféleségének hitével, ezt a haladó szellemű gondolkodást emeljük meg. Összekacsintásunk erőt és biztatást adhat mindazoknak, akik ma festenek, zenét szereznek, írnak; anyagot és szellemet formálnak.

Jóna Dávid

TARTALOM

JÓNA DÁVID A nézőpontok sokféleségének szeretetéről	3
KOVÁCS ISTVÁN Vásárhelyi Látóhatár. <i>(Benák Katalin ajánlása)</i>	4
KIS KRISZTINA Az Őszi Tárlat margójára	5
KÉPIRÓ ÁGNES Kass János zenei ihletésű illusztrációi	6
Hajnóczy Péter Fúga	7
CSERJÉS KATALIN Fúga – <i>ajánlás egy újabb hagyatéki szöveghez</i>	7
JÓNA DÁVID – VERSEK Na, most akkor Csak állok a parton	11 11
ARANY-TÓTH KATALIN ☐ Lámpás egy eltévedt világban Interjú Jóna Dáviddal	12
BENÁK KATALIN ☐ Konstancai elégia Vásárhelyen Interjú Diószegi Szabó Pállal	14
DIÓSZEGI SZABÓ PÁL – VERSEK Takarásban élni Konstancai elégia Prológ	15 16 16
APRÓ FERENC Laczó Lajos tanító úr	17
DOBOS IRMA Kiállítás emlékezik a divatkirálynőre	18
DOMOKOS TAMÁS Reminiscencia – Hogyan látta Hanna Mela barátnőjét, Vekerdy Ilonát?	20
LENKEI EDIT Közéleti személyiségek – <i>Ős Beretzk Pál</i> –	22
BÉRES DEZSŐ Tábla, tábla, emléktábla	25
BENÁK KATALIN ☐ Ablak a valóságra Interjú Szenténé Kálvai Mária festőművésszel ☐ Művészet és elfogadás Interjú Mucsi Zoltán festőművésszel	26 28
SZENTI FERENC – VERSEK Nem költő Summás válasz Sokaságember Valaki(k) Tükör Tükörkép	30 30 30 30 30 30

Vásárhelyi LÁTÓHATÁR

Művészet – Irodalom – Helytörténet

XI. évf. 31. szám | 2020. | 1. szám

eLátóhatár | VI. évf. | 10. szám |

2020./1.

Kiadja:

Hód-Biotech Kft.

Felelős kiadó: dr. Fuchsz Máté

Szerkesztőség:

6800 Hódmezővásárhely,

Rudnay Gyula u. 49. fsz. 2.

E-mail: benakk@gmail.com

Telefon: 06 20 280 2529

Főszerkesztő: Benák Katalin

A szerkesztőség munkatársai:

Kis Krisztina

Soós Csilla

Takátsyné Farkas Irén nyelvi lektor

E lapszámunk művészeti tanácsadója

Szenténé Kálvai Mária festőművész.

Nyomda:

Norma Nyomda Hódmezővásárhely,

Rostás Pál nyomdavezető

Nyomdai előkészítés:

Benák Katalin, Schlosser Judit

HU ISSN 2061-8182

Ny.t. 163/0239/2/2010.

Közzététel: Creative Commons (CC-

BY-SA-4.0) Nevezd meg!-Így add to-

vább! A kézirat tartalmáért a szer-

ző vállal felelősséget. További információ:

<http://vasarhelyilatohatar.hu/>

Támogatók:

„Vásárhely Könyvtáráért” Alapítvány

Hódmezővásárhely

Megyei Jogú Város Önkormányzata

Kovács István

VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR – REPERTÓRIUM –

I – X . évfolyam

Hódmezővásárhely gazdag sajtótörténeti múlttal rendelkezik; köztük a *Juss*, a *Délsziget* és a *Jövendő* folyóiratok, melyek nyomdokain alakult meg a *Vásárhelyi Látóhatár*.

Napjaink kultúra és közélet iránt érdeklődő közönsége tíz éve olvashatja a Fuchsz Máté által alapított *Vásárhelyi Látóhatár* folyóiratot, melynek arculatát az első "alapító" szerkesztőséggel dolgoztuk ki.

A *Vásárhelyi Látóhatár* a lokális, a városhoz kötődő művészeti, irodalmi, helyismereti és tudományos élet értékeit, a velük foglalkozó személyeket mutatja be, tekintettel a magyar és egyetemes kultúrára. Célunk az volt, s ma is az, hogy e területen segítsünk a tájékozódásban, gyönyörködtessünk és a tehetségek kibontakozását a publicitással támogassuk. Ez az értékmegőrző tevékenység beépült a lokális szellemi és tárgyalkotó művészetbe, egyben lehetőség az alkotói utak keresésében.

Amint a kutatónak a publikálás, s mint művésznek a megmutatkozás lehetősége, úgy az olvasónak az esztétikai élmény, és a korrekt ismeretforrás nélkülözhetetlen.

A nyomtatásban megjelenő folyóirat kibővült online változattal a <http://vasarhelyilatohatar.hu> címen, illetve elektronikus lapszámokkal, melyek repertóriumát Kovács István középiskolai tanár, helytörténész, szerkesztő készítette el, iránytűt adva az elmúlt tíz esztendő termésében való eligazodásához. A nyomtatott periodika tíz évfolyamának 1-30. számát, míg az elektronikus formátum 1-10. számát tárta föl 2010 és 2020 között.

A feldolgozás a megjelenés ideje szerint; kronológiai rendben, évfolyamonként történt. Az annotált, tételszámmal ellátott cikkek felépítése: cím, szerző, megjelenési adatok (lap- és oldalszám), végül rövid annotáció. A tájékozódást betűrendes *Mutató* segíti, azon belül téma szerinti kiemelés pl. festmény, fotó, interjú, könyvismertetés, szobor, vers...

Példa a keresésre: Návay Sándor.

A keresést a betűrendes *Mutató* áttekintésével kezdjük. Návay Sándor neve mellett tételszámokat találunk, melyek ismeretében visszatérünk a repertórium első részében kronológiailag feltárt cikkekhez, ahol az adott tételszámnál pontos leírást kapunk a művésszel kapcsolatban megjelent anyagról. Amennyiben csak arra vagyunk kíváncsiak, hogy Návay Sándornak mely szobrai szerepelnek a lapban, akkor a *Mutatóban* – betűrend szerint, mint egy keresztkatalógusban – a *szobor* kategórián belül Návay Sándor nevével található tételszámokat kell visszakeresni az első részben, ahol már csak azok a tételek jelennek meg, melyek a művész szobraira utalnak.

Az évfolyamokat kiemeli a szerző, így a rajtuk áthaladó folyamatos tételszámoknak köszönhetően könnyedén követhetjük az adott cikk megjelenési helyét (évfolyam, lap- és oldalszám). A repertórium a honlapunkon, illetve a Magyar Elektronikus Könyvtárban is elérhető.

A város kulturális folyóiratának sokszínűsége Kovács István repertóriumának köszönhetően ismét fókuszba kerül, segíti a tájékozódást, vélhetően ösztönzi az alkotói műhelyt a helyi értékek szélesebb körű feltárására. Ezáltal a szerzőknek éppúgy, mint az olvasóknak új távlatot nyithatunk.

Benák Katalin

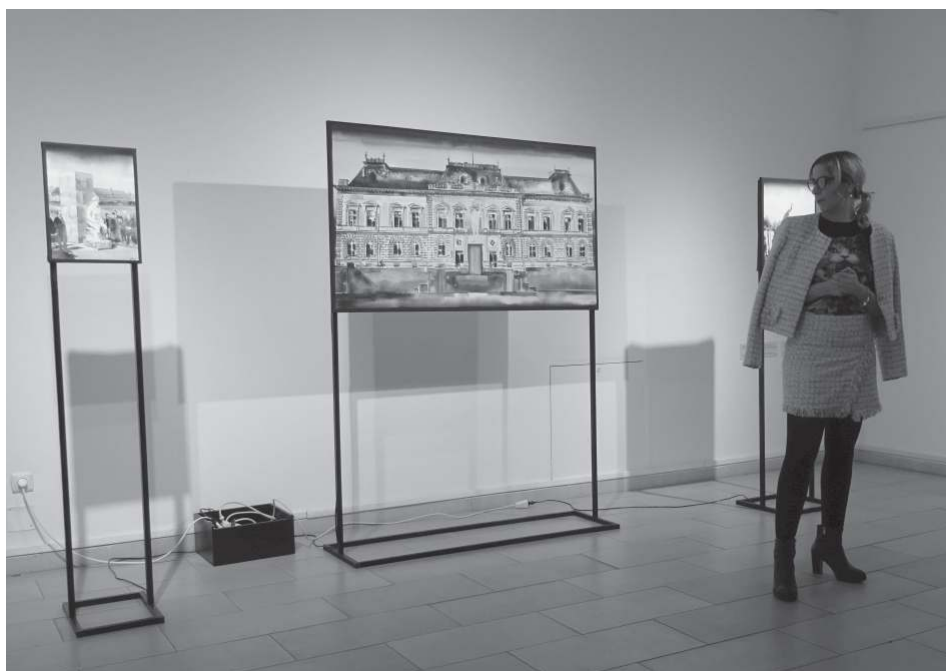
AZ ŐSZI TÁRLAT MARGÓJÁRA – 2019.

A 2019-es Őszi Tárlat, nem is kérdés, hogy rég kinőtte lokális jellegét. Ezzel együtt, vagy talán pont ezért, sikerült a helyi kulturális élet egyik legmeghatározóbb eseményévé válnia. A tárlat kötöttségektől mentes szemléletének köszönhetően minőségi és mennyiségi szempontból is jelentős szeletét képviseli a hazai kortárs művészet egészének. A műfaji sokszínűség, az anyaghasználat és egyéni látásmód olyan egyvelege ez, ahol mindenki találhat kedvére valót. Kimagasló alkalom ez a képzőművészek számára, hogy itt az „újracsomagolt”, megszürt, átforgalmazott, szubjektív világélményeiket évről – évre útjukra engedjék.

A tárlat alkotásai a világ sokféleségének; gondolkodásmódok és látásmódok, az egymást és környezetünket észrevétlenül behálózó érzelmi-értelmi viszonyok tárgyi vetületei. És mi, itt az „újrarendelt” világ-részletek erdejében először talán elveszve érezhetjük magunkat. Mielőtt azonban a vizuális jelek sokfélesége kibogozhatatlan morajlássá csomósodna bennünk, adjunk időt magunknak. Hagyjuk, hogy gondolataink hétköznapi kalibrált letapogatói lassan alkalmassá váljanak a különleges vizuális ingerek befogadására.

Az alkotások hangtalanul beszélni kezdenek hozzánk. A színek, a foltok, a méretek, a vonalak, a pontok és a rétegek akaratlanul is mesélnek nekünk. Egynémely műalkotás elsöre magával ragad. Ilyenkor a befogadó és alkotás összeillő fogaskerekei egymásba akadva indítanak el felrázó, kizökkentő vagy épp megnyugtató, kellemes szellemi és lelki folyamatokat. Mások észrevétlenül fészkelik be magukat lényünk legbelsőbb világának szobasarkai-
ba.

Miért is érdemes egy átlagos munkanap után idejönni és egy kicsit megmerítkezni ebben a különleges faunájú művészeti „dzsungelben”? Mert a maradandó élmény biztosított. Az Őszi Tárlat olyan érdekes és szerteágazó színes szövete a kortárs képzőművészeti életnek, melyben egészen biztosan minden alkotás megtalálja „párbeszédre” alkalmas befogadóját és vice versa.

SZABÓ KLÁRA PETRA, A 2019-ES TORNYAI-DÍJAS KÉPZŐMŰVÉSZ AZ ALKOTÓI TÁRLATVEZETÉSÉN, MŰVEIVEL

(Fotó: Benák)

Ezúton gratulálunk minden kiállító és díjazott alkotónak és természetesen a szervezőknek! Legyen még sok Őszi Tárlat, legyen Hódmezővásárhely minden ősszel a képzőművészet kőfallal övezett fókuszpontja!

A 66. Vásárhelyi Őszi Tárlat díjazott művészei:

Szabó Klára Petra képzőművész

Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város fődíja és a Tornyai-plakett

Keserü Ilona festőművész

HMJV Életműdíja

Kármán Dániel képzőművész

HMJV és a Magyar Művészeti Akadémia Rudnay Gyula Művészeti Ösztöndíja

Szurcsik József festő- és grafikusművész

HMJV Endre Béla mesterdíja

Kósa János festőművész

HMJV Galyasi Miklós nívódíja

Gresa Márton festőművész

HMJV Fiatal Festők Nívódíja

Paráda Zoltán szobrászművész

Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti Tagozatának díja

Verebes György festőművész

Emberi Erőforrások Minisztériuma díja

Jagicza Patrícia Linda festőművész

MANK Magyar Alkotóművészeti Közhasznú Nonprofit Kft. díja

Fekete László képzőművész

Csongrád Megyei Önkormányzat díja

Szabó Ábel festőművész

Csongrád Megyei Önkormányzataiért Alapítvány díja

Bányay Anna grafikusművész

Hód-Mezőgazda Zrt. díja

Madácsy István grafikusművész

Kincses Pál vállalkozó díja

Kotormán Ábel szobrászművész

SV-2010 Kft. díja

Lőrincz Tamás festőművész

Dr. Horváth Ügyvédi Iroda díja

Munkajutalom:

Nádas Alexandra festőművész

Kárándi Mónika festőművész

Drabik Tamás szobrászművész

Sipos Boglárka grafikusművész

Kecső Endre festőművész

Kurucz D. István festőművész Emlékére díj

Különdíj

Kéri Imre grafikusművész.

Kis Krisztina

KASS JÁNOS ZENEI IHLETÉSŰ ILLUSZTRÁCIÓI

Kass János Kossuth- és kétszeres Munkácsy-díjas grafikusművész 1927-ben született Szegeden. Az 1929-33-as nagy gazdasági világválság alatt a családi vagyon, a Kass Szálló elvesztésének következtében a család Budapestre költözött, ám a művész 2010-ben bekövetkezett haláláig aktív kapcsolatot ápolt szülővárosával. Szeged városa a grafikusművész előtt tisztelegve 1985-ben Kass Galéria néven önálló kiállítóhelyet alapított, számos helyi és Csongrád megyei művésznek is időszaki kiállítási lehetőséget biztosítva. A Móra Ferenc Múzeum kezelésében lévő Kass Galéria több száz Kass-alkotást őriz, melyek közül értékes sorozatok kerültek kiállításra a hódmezővásárhelyi Alföldi Galériában 2019. június 12. és július 21. között. Az öt teremben és a termeket összekötő folyosófalán megrendezett, *Parallel folyamatok* című tárlaton döntő többségében könyvillusztrációkat tekinthettek meg a látogatók, köztük három komolyzenei ihletésű sorozatot is, melyek jelen írásom tárgyát képezik.

Kass János 1950-től haláláig, hat évtizeden át mintegy 400 kiadványt illusztrált, többek között a Zeneműkiadó számára készített librettó- és kottaillusztrációkat. A zenéhez való viszonya gyermekkorától meghatározó volt számára, melyet a Zeneműkiadóval való illusztrátori együttműködésen túl perszonális források (visszaemlékezések, interjúk, levelek) is alátámasztanak. A Helikon Kiadó 1960-ban megbízta Kasst *A kékszakállú herceg* című Bartók-opera Balázs Béla által jegyzett librettójának illusztrálásával.² A szitanyomással készült 17 illusztráció, illetve a hódmezővásárhelyi kiállításon bemutatott 10 önálló grafikai lap Kass pályájának egyik csúcsteljesítménye, egyben a legillusztratívabb és leggyakrabban reprodukált sorozata.³ A librettót 1979-ben a Zeneműkiadó is publikálta, melynek illusztrációin néhány formai módosítást végzett az alkotó. Kass szitanyomataival megrázóan újszerűen, a darab modernitását pontosan tükröző képek sorozatát teremtette meg, mely magában hordozza az életpálya legtöbb illusztrációjára jellemző a kassi kettősséget: a grafika minden szövegreferenciája ellenére autonóm képzőművészeti metamorfózisa az irodalmi műnek.⁴ A férfi és a nő megfejthetetlen, örökös párharcát pozitív és negatív formák játékaival, míg az indulatokat színekkel fejezi ki: a kék, a vörös, a fekete és a fehér kontrasztjából strukturálódik az egymást követő grafikai lapok ritmusa. Redukált, „hard-edge” irányzatokkal rokon színvilága és geometrikus ábrázolásmódja olyan képi jelrendszert illesztett Balázs Béla szövege mellé, amely kiemelte a darab elementáris modernitását és korszerűségét, de több szállal kapcsolódik kora plakátművészetének újító törekvéseihez is.⁵

Kass, mint illusztrátor, a kodályi életművel a Zeneműkiadó jóvoltából életpályája során kétszer is találkozott, melyek grafikaiból szintén 10-10 művet mutatott be az Alföldi Galéria Kass-kiállítása. A Pest-Buda-Óbuda egyesítésének ötvenedik évfordulójára komponált középkori zsoldárparafrázis, Kecskeméti Vég Mihály *Psalmus Hungaricusának* indulatokkal teli grafikai interpretációja 1977-ben látott napvilágot japán papírra nyomtatott bibliofil kiadvány formájában. Kass Psalmus-illusztrációi egyszerre érzékeltetik Kodály művének zaklatott

nemzeti fohásztát, a zsoldárok átszellemült reménykedését és azt a különös ünnepélyességet, mellyel megteremtődik a zene nyelvén a humánus dicsőítése.⁶ Míg az őserő, a belső energiák dinamikus mozgatója uralja az eredetileg tussal és színes krétával készített, vegyes technikájú Psalmus lapokat, a másik, Kass által illusztrált Kodály-mű, a *Háry János* sűrű és fegyelmezett vonaljátékaiból kirajzolódó rézkarcai a népművészet motívumaival mutatnak grafikai, a bartóki modellel pedig szellemi rokonságot. A nagyotmondó obszitos történetének lapjain groteszk képi megjelenítés formájában idéződnek fel a mézeskalács-huszárok, a miska-kancsók és a szűr-hímzések motívumai.⁷

Bartók és Kodály művein túl Prokofjev-, Mozart- és Kurtág-műveket is illusztrált Kass. Készített kottaborítókat a Zeneműkiadónak, Kurtág György ihletésére pálcikasobrokat és polisztirol fejet. A zene munkásságának egyéb területeit is megihlette: Bartók- és Mozart-évfordulós bélyegeket tervezett, valamint filmforgatókönyvet készített a *Kékszakállú herceg várához*, melyből végül egy másfél perces, befejezetlen animáció készült el. Kass János zenei ihletésű illusztrációi magukban hordozzák grafikai munkásságának legjellemzőbb stílusjegyeit, azaz az alkotónak az indulatokat kifejező, lendületes, de aprólékosan kidolgozott, fegyelmezett vonalvezetését is, a színek, a formák és a vonalak játékának professzionalizmusát, valamint az autonóm műalkotásként is értelmezhető sorozatok valamennyi elemének szövegreferens mivoltát.

Jegyzetek:

1. A kutató az Emberi Erőforrások Minisztériumának Kállai Ernő ösztöndíjasa.
2. Az 1960-ban megjelent bibliofil kiadást 1998-ban, az eredeti szitanyomatokkal a Merlin Kiadó is megjelentette.
3. Kass illusztrációival díszített alkalmi bélyegblokkal köszöntötte a Magyar Posta a Bartók-opera bemutatójának centenáriumát 2018-ban, valamint ugyanebben az évben, László Noémi szövegátírásával napvilágot látott *A kékszakállú herceg vára* című kiadvány, a Holnap Kiadó gondozásában.
4. Révész Emese: „Tanúja és krónikása vagyunk a korunknak.” Kass János művészete a hatvanas években. Artlimes 2015. 3. 5-18. (Továbbiakban RÉVÉSZ 2015) 9. ; Tandi Lajos: Tizenkét tétel Kass János művészetéről. Bába és Társa Kiadó. Szeged 2007. (Továbbiakban TANDI 2007) 105.
5. RÉVÉSZ 2015, 11.
6. Aczél Géza: *Kass János zenei témájú grafikáiról*. Artlimes 2012. 3. 69-74. 72.
7. TANDI 2007, 111.

FÚGA

az ablak... ott térdel

...gyors kopogó léptek...a járdán a mozdatlan test...a kiságy... előtt... nézem a halványkék kötött ruhácskában... a lábacskákat... a kezecskéket... a gömbölyű arcocskát... a szemét... két csillogó gömböcske... lassan fölé hajlok... megcsókolom az arcát... kedden délelőtt tizkor le kell adnom kéziratot... ha messzebről nézném... ahogy a festő... hát-ralép az állványtól...nézi a képet...állok a kiságy előtt...lassan a gyerek fölé hajlok...megcsókolom az arcát...kedden délelőtt tizkor le kell adnom az átírt kéziratot...ha közelebről nézném...ahogy az órás...az óraszerkezetet... állok a kiságy előtt...lassan a gyerek fölé hajlok...megcsókolom az arcát...kedden délelőtt tizkor le kell adnom az átírt kéziratot... ha felülről nézném...ahogy a (madarak) kémenyseprő...háztetőt...állok a kiságy előtt...lassan a gyerek fölé hajlok...megcsókolom az arcát...kedden délelőtt tizkor le kell adnom az átírt kéziratot...és ha (pincéből) alulról nézném... ahogy a fütők...a pinceablakból...állok a kiságy előtt...lassan a gyerek fölé hajlok...megcsókolom az arcát...kedden délelőtt tizkor le kell adnom az átírt kéziratot...ha a támadó szemével néznék...állok a kiságy előtt...lassan a gyerek fölé hajlok...megcsókolom az arcát...kedden délelőtt tizkor le kell adnom az átírt kéziratot...ha az áldozat szemével néznék...állok a kiságy előtt...lassan a gyerek fölé hajlok...megcsókolom az arcát...kedden délelőtt tizkor le kell adnom az átírt kéziratot...állok a kiságy előtt...lassan a gyerek fölé hajlok...nem látom a kiságyat...a halványkék kötött ruhácskában...a lábacskákat...a kezecskéket...a gömbölyű arcocskát...csak a szemét...két csillogó gömböcske...ha a (fiam) kisfiam szemével néznék...nézem a szemét...megcsókolom az arcát...nézem az írógépbe csavart fehér papírt...lassan a papír fölé hajlok...hátradőlök a széken...nézem a papírt...a papír fölé hajlok...a két résnyire huzott villogó szem...a csapzott seszinű haj... az ék alaku homlok...az ornyereg fölött az elvakart pattanás...a keskeny ajkak a sárga lapátfogak fölött...sanda vigyorban vonaglik az arcom...

FÚGA

– ajánlás egy újabb hagyatéki szöveghez –

A Hajnóczy Péter Hagyatékgondozó Műhely (melynek létéről, működéséről egy korábbi Látóhatár-írásban már beszámoltam¹) 10. hagyatéki publikációját olvassák. Vagy a 11.-et? Nagy Tamás dr. jogszociológus, tavaly nyáron elhunyt vezető-társam, pótolhatatlan barátom és gondolkodó-szövetségeselem jeles kötetének² szövegbemutatóit is figyelembe kell vennünk (*A nagy jogi légzés*, benne: a *Hull a hó* kezdetű kis műremek és a *Jelentés* címet viselő „csodapróza”)! Továbbá a magam tanulmánykötetének szövegközléseit³.

A most prezentálandó egy oldalnyi szöveg a Reményi József Tamástól (évtizedekkel ezelőtt) 1. számot kapott doboz („*Vegyés töredékek*”) 27. cikkelye. Üres előlapján a *Da capo al fine* géppel írott címet viseli mint ígéretet (e szöveg, mely *A fűtő* közeli rokona, dublettje, parafrázisa – végül a 2007-es Osiris-kiadás⁴ *Kötetbe nem került és hátrahagyott írások* *Novellák* blokkjában találta meg helyét). A 27. szám alatt helyette a mi most prezentálandó szövegünk lelhető fel, kézzel radikálisan, indulatosan javított gépiratban, jól olvashatóan. Megkockáztatom: bár a kis írás három ponttal fejeződik be – végbe formált, már csak helyesírási-figyelmi korrekcióra, utolsó simításokra, újragépelésre váró szövegábra: rajzolat, versszerű, ismétlésekkel, szüntelen három pontokkal ritmizált felület, csipke, háló. Az emlékezet, a szerzői jelenlét tere.

Egy oldalnyi, információk számosságát tartalmazó és összefoglaló, szikár, egyszersmind zsúfolt, megszagattott mondat, felsorolás és tényrögzítés. Mégis inkább egy elbeszélés kezdete volna? De hisz csupa ismétlés, s bár szívesen tudnánk meg többet, a szöveget kezdő - s lezáró három pont tabuvá válik, bárhogy is nézzük!!

Címéül a *Fuga* lehetett szánva, de az eredeti gépiratban végül kék tollal erőteljesen kihúzatik a címszó; másik szerzői javaslat pedig nem készült. Maradjon hát memóriánkban a *Fuga* keresztnév, s joggal: Hajnóczy szívesen fordult máskor is zenei szerkezethez mint szövegépítő-, ill. címadó elemhez: a *Da capo al fine* nemcsak egy kisszöveg címe – több írás is magán viseli a befejezetlenség – újrakezdődés, végtelenítődés zenei motívumrendjét. A *Keringő*, *A kút*, *A kavics*, *A sas*, *A tűz*, *A szertartás*, *A kéz*, a *Gyűrűk* minimal artot idéző, fúgaszerűen építkező szövegei is e nemben fogalmazottak. A *Rorate* (hagyatéki változata és elődje: *Kávé, egy doboz Marlboro*) szövegopuszát is itt említjük meg.

Grabócz Mária szép tanulmánya foglalkozik többek közt e kérdéssel⁵. De feltétlenül szóljunk Melis László zeneművéről, melyet *A szertartás* ihletésére szerzett (1981), ill. Mátis Lilla filmrendező munkájáról, az *In memoriam Hajnóczy Péter*⁶ című kisfilmről, melyet a szerzőnő az író balatonfüredi halálát közvetlenül követően, a Zsámbéki úti lakásban vett fel, ugyancsak Melis László muzsikájával a háttérben. (Így, s ekkor tudom meg, hogy egy esztendeje Melis László is halott. Ő, aki dr. Horváth Putyi filmjében (*A halál kilovagolt Perzsiából*⁷) vállalkozott Hajnóczy szerepének eljátszására is. Utólag mindinkább úgy látom: elfogadható hitelességgel.)

A cikkíró szerint a zenei minimal-nak három alapszabálya van. Először is: a minimal art szerzői nagy tudatossággal nyúlnak a szükséges legkisebb számú elemhez mind motívumban, mind hangszerelésben, dinamikában és szerkezetben. Ebből hozzák ki aztán a maximumot az elemek variálása, sajátos arányrendszere révén.

Grabócz Mária Tom Johnsonnak, a minimal opera-komponistának egy cikkére hivatkozik a második alapszabály megfogalmazásánál: íratlan követelmény, hogy a minimal art-művész valamiképp újító legyen. Stílust teremtő új, eredeti ötlet kell a technika igényes továbbviteléhez. Végül a harmadik alapkövetelmény: „(...) a legnagyobb minimal-művek már nem minimalok. A minimal-művészethez való tartozásukat csak a kiindulásuk jelzi, de a korlátok közé zárt alpanyaggal az igazi művész (...) »teljes zenei világot« épít...” Alkalmazzuk a fent leírtakat Hajnóczy *Fúgájára* (nyugodtan megtehetjük)! Ez az egyoldalas szöveg is teljes világot épít.

Zenei szerkezetet ígér a cím, s a próza, mely e címről aztán hitellel referál – a líra kézjegyet hagyja e hagyatéki lapon.

Jól látszanak a mintázatok az első, egyelőre lineáris olvasásra is; mely sürgetően követeli az újraolvasást, a pontszerű, „nyomjelről nyomjelre haladó” birtokbavételt: még nem látom át, de érzékelem a rétegeket és réseket, az idegen testeiket és ácskapcsokat a szövegben.

A textus enigmaként néz vissza olvasójára.

A most következő „talált tárgy” (objekt) e formában le sem íródott; magam sarkítottam ki Szkárosi Endre 2. Hajnóczy-tanulmánykötetünkhöz írott előszavából⁸:

„Hajnóczy Péter nemcsak a Perzsiát írta.”

Az előszó szerzője felhívja a figyelmet az immár kultusz-tárggyá vált főmű mögött pulzáló, mind újabb experimentumokban előrerúgtató további szövegekre. Az organikuság megőrzése mellett mutatkozó agresszív (a szó eredeti értelmében) áthágásokra, kísérletekre, melyek „az újítás és folytonosság dinamikus kettősségében” rekonstruálják mindekenélőtt a nyelvet és a szerkezeteket, hogy végül a narratív struktúrákat a költői logika rendezze át. Érvényes mindez az ismert (s már elismert) életműre, de a későbbiekben fellelt s még fellelendő hagyatéki szövegekre is.

E folyamatok felismerése ösztönzött hajdan, a Hajnóczy-próza művön folytatandó munkám kezdetén, hogy gondolatmenetemet a kultusztól (s akár a kánontól is) függetlenítvé, figyelmemet a kevésbé ismert, jobbára értetlenség bélyegezte Hajnóczy-szövegek felé (is) fordítsam. E belátással kezdődött a munkálkodás egy Hajnóczy-kalauz első fejezetein⁹.

„A szabadság érzetét keltették bennem ezek az alkotások: olyasmi jött létre, ami nem volt megjósolható. Vagyis a művész olyasfajta készletnek engedett, ami az előzményekhez képest törést és szakítást jelent. Márpedig az esztétikai hatásnak a kiszámíthatatlanság, a megtervezhetetlenség érzete az egyik legfontosabb eredője.”¹⁰

Váratlanság és kiszámíthatatlanság egy hasonlíthatatlanul eredetinek megismert korpuszban – ez indított hajdanán e korpusz mozgástörvényeinek megismerésére.

Mágikus tettek, mikro-cselekvések, ismétlődések (ismétlésalakzatok¹¹ a szövegek vízszínein és mélystruktúrájában. Statikusság, apró állóképek repetitív szét-dolgozottsá-

ga, motorikus filmszerűség, lassú kamera követ érthetetlen, tartós mozgássorokat. Egy a narrativitást sok foghíjjal adó, a hiányokat a befogadó kipótló értelmére bízó írásmód, állapotkommunikáció¹². Mert a történet csírája legalábbis mindig jelen van minden szórtság és rés (Mészöly Miklós egyik kulcsszava, jól vizsgálható jelenléte pl. a főműként érzékelt *Saulusban* is) ellenére, minden időben, minden prózavilágokban, s a narrativitást hordozó (szimuláló) egységek egyben temporálisak is, az olvasó igyekszik metonimikus, kapcsolat-teremtő viszonyokra lelni. Az idővel való alakításra vezethető aztán vissza a ritmus, a gyorsítás és lassítás, arányosság, fokozás, retardáció. Mindezen vonások jelen vannak a *Fúga* szövegterében is.

... Ami az embert ebben az eddig ismeretlen, valóságos kincsként feltűnő szövegben többek közt megragadja, az a banalitásból hirtelen föltáruló, szakadékszerűen megnyíló kijelentések, szövegdarabok egymáshoz feszülése, törése – a távolság mint poétikai erő (egy Németh Gáborral folytatott magánbeszélgetés nyomán).

A keret ekphrasizist (utca-, ill. szoba-leírást), majd csaknem azonnal filmforgatókönyvet ígér, az utolsó epizód (az írógép fölé hajló férfi/apa? réműletes arca) visszafelé haladva nyitja meg a szövegvilágot, hogy a beszélővel, képből filmmé (mozgóképpé) vált történetünk megalkotójával együtt belépés történjék a keretek közti világba¹³, mozdulatlanul nézzük „a képet”; úgy véljük, a már elkészült alkotást/lezárult történetet nézzük rezzenéstelen, feszült figyelemmel.

Az első kijelentések tartalmazta ős-elbeszélés-kezdeménnyhez a rákövetkező részletek mást-mást adnak hozzá: hálószerűen egymásba kapcsolódó vizuális vektorok, fonalak csupán ezek a figyelem- és türelem-próbáló minimal art-os¹⁴ repetitív szövegek, s a perspektívák szimbolikus középpontja, úgy tűnik, a férfi nyugtalanító ténykedése, tekintete, készülődése, ingerült tétlensége, titokzatos figyelem-mozgása. Ez a középpont azonban csakis egy álomfunkcióban (egy álom mérgezésében/Mészöly Miklós: *Szárnyas lovak*) tudja működtetni a reális kronotoposzba rendeződni képtelen, radikális mellérendelések montázsából szerkesztődő, abszurd, értelmet és érzéket megzavaró epizódokat. A kronológiai rend hiánya (lehetetlensége) helyébe egy láthatatlan kronológia lép: az Idő megalkotása az olvasóra vár, mert különböző idősíkok együttese került nagy feszültségben (tension) egymás mellé. Egyetlen perspektívából a történet egyszerűen nem látható!; a szöveg jóvátehetetlen defabulizációja megindult: a keretek – ismételjük -- befelé, a narratíva felé omlanak...¹⁵ Egy keret-építményétől fosztott, egyszerre vonzó és riasztó rom.

Forgatókönyvet olvasnánk?

**

Hány szólam van itt egybeszóve?

Sietős léptek az utcán, egy baljós jelenet, valamely rémtett az utcán? Annak nyomai... Szoba, szobácska, gyerekszoba, kiságy, benne talpig kékből ártatlan, nyitott szemű gyermek mozgolódik... Egy újságnak szánt kézirat leadásának kényszerre... Majd a kamera át- és visszafordul a beszélőre, aki az írógép fehér papírja fölé hajló...

Végül önmagát látja ez a férfiar, mintegy tükör-vízióban, eltorzítva, félelmesen.

Mi tartja össze e képsorokat, ismétlődéseket, újramondásokat, más kameraállással láttatásokat? Amit a megszólaló néz, parányi különbségekkel, részlet-cserékkel ugyanaz, és mindig ő maga látja. Egészen addig a pontig, amikor is hirtelen NEM látja már a kiságyat (s akkor a gyereket hogyan? hol? egy tagadószó, egy lexéma jelentésmódosító, mindent megkérdőjelező szerepe!). Helyette a kisfia szemével – a maga szemével látja a rettenetes üres, fehér papírt; végül pedig elképzelt önmagát, saját, papír fölé hajló torz képét.

Az elemző érzi, hogy a telített, feszült szöveg csaknem végtelen számú elemzői utat képes generálni.

Németh Gábort hallgatjuk teljes egyetértéssel, Hajnóczy prózájáról szólván:

...minden jó írásnak van valamiféle racionalizálhatatlan, tervezhetetlen belső működése, amire rábízhatod magad...; a vendégszöveg brutális gyarmatosítása, a talált szöveg mint hallucinogen, az elliptikus asszociációk, a regiszterváltások, a banális és a metafizika egymásra csúsztatása...

S végül a Reményi József Tamás által szkázoknak nevezett Hajnóczy petite-prose-ról (*A vese-szörp, Embólia-kisasszony, A pad* etc.): ... hogy meg tudja állítani a reflex-szerű jelentéstudajdonítást, és a jelentéscsillapítás révén a művel mint egészzel!!! állít szembe¹⁶.

A Hajnóczy-műhely kiváló tagja felszabadít bennünket a *Fuga* mindenáron történő megértés/megmagyarázás-kényszerétől, meghagyva az inspiráló szövegvilágot a nyitottban...

Csupa kisbetűvel írott szöveg, szekvenciákból, ismétléssorokból áll, egyetlen írásjele a három pont; ezzel kezdődik, és ezzel ér véget – kiszakított szövegdarab, levágva megértető anya-romjáról, elejét s végét kereső töredék; vagy eleve nyitott etűdnek készült. A dolgok *nem megtörténnek itt, hanem elképzeltetnek, megtörténésük esetleges, másként is szemlélhető*. A szekvenciák legjellegzetesebb kötőszava a ha, mely nézőpont-váltásokat javasol. Hozzáteve még ehhez, hogy az eredeti, szakadozott lapon legfelül még az ablak... ott térdel elem is jelen volt, jelen látszott lenni. Cím-variánsként talán?

A *Fuga* az 1. doboz szövegdarabjai közt teljes magányban áll. Nincs füzet, melyben otthonra lelne, nincs nylonba burkolva sem – a hagyaték mint temető, sírbolt, kiútját vesztett bányája. Egy esetleges, talán kezdete- s vége nélküli szöveget őriz: egy mostohát, mely nem tud referálni önmagáról, súlyos képeivel, cselekmény-csonkjával csupán szót emel önmagáért. Így a néki rendelt hagyatéki hely televénnyé, termőfölddé, élőhellyé válik.

Ha az újelméletek-, ha Erdély Miklósnak a *neoavantgárdban* gyökerező megértés-pedagógiai elmélete felől -- ahol a befogadó maga is co-auctorrá, auctorrá válhat – közelítünk, akkor én, a Hajnóczy-hagyaték gondozója, aki a *Tányéraknak* s a *Kabul folyó* címmel megnevezett szövegeket stb. is felleltem a doboz-paksaméták lapjai közt – egyenesen "teremtője", kreatora vagyok e szövegeknek... Mivel ha én – horribile dictu – akkor 2009-ben, abban a jeges budai kocsmában NEM-et mondok Reményi József Tamás megtisztelő felkérésére, s NEM hozom haza Szegedre azt a 9 óriásdobozt; s majd NEM nézek bele mind gyakrabban e dobozokba, köztük épp ebbe,

az 1-es jelzetet kapó csomagba; vagy, mint *Genji herceg unokája* Krasznahorkai László nagy regényében¹⁷, véletlen figyelmetlenség avagy pillanatnyi rosszullét okán NEM veszem észre, és átlapozom e kicsiny szöveget azon a magányos, hártavékony lapon – most e szöveg, nevezzük akár "az ablak... ott térdel..."-nek, akár *Fugának* – NEM létezne, nem volna: nem volna látható/olvasható... Azt pedig, hogy e, jómagam által nagyon is kiadásra-olvasásra-töprengésre érdemesnek tartott szöveg MIÉRT maradt szerzője szándéka mentén a hagyatékban; miért NEM került a repetitív szövegek családjának jeles tagjaként kiadásra – sosem fogom megtudni.

A kis írás számai, epikus menete, törései, vágásai *scriptible*-, "írható" szöveget tétéleznek (Barthes). A három főszálat már az első három sor felveti, ettől kezdve pedig, *ha* kezdetű kijelentések monotóniája nyújt nézőpontváltó, filmes kameraállásra hajazó alternatívákat arra, miként, hány módon tekinthetünk a szobában előttünk lejátszódó (vagy épp gondolati kalandként lejátszott) aprócska cselekményre. Távrolól-közelről-felülről-alulról nézzük ugyanazt a *látlatot*, ámde hasonlatok árnyalják a látást, mely felkínálatik az olvasónak. Végül pedig már nem tér szerint, ellenben egy lehetséges szerepjáték baljós figurái szemszögéből (támadó; áldozat) lesz más és más a parányi jelenet, mozdulatsor. A kisgyermek megjelölése pedig az E/1 birtokos személyjelet csupán a szöveg legvégén kapja meg.

A "(fiam) kisfiam" szóhasználat egy másik fontos szövegvonáshoz vezet el bennünket. Erről szólne még a teljesség (mostani) lehetősége nélkül, de a későbbi kidolgozás igényével és reményével.

Szöveg-összefüggésekről, újraélesztésekről, ön-átvételekről, belső hatásokról, újra-s-újraírásokról – *autotextualitásról* van szó. Hogy miként illeszkedik bele a most fellelt hagyatéki lapunk az ismert életműbe? Sok szálon, annyi bizonyos; annyi azonnal látszik!

Mindenekelőtt: a *Fuga* a repetitív technikával írott szövegkísérletek körébe illeszkedik, melyeknek erős filmes vonatkozásai vannak. Ez a vonás a szövegformálást érinti. Ide tartozik a szövegépítkezésnek az a jellege, mely a többi, zenei érzeteket keltő, *minimal art*-technikájú szövegdarab jó részét is jellemzi: a szekvenciák pergőtüze, ismétlődése, az új (baljós) elem váratlan, alig észrevehető feltűnése, mintha vér színeznél a vizet. Minderről már esett szó.

A szövegvégi hátborzogató nézőpontváltás (eddig ő látott, most őt látják/ő látszik, e tükör-játék sem idegen a Hajnóczy-szövegektől. Lásd: a hagyatéki *JÉZUS-töredék* (Hoványi Márton műhelytagunk prezentációjában).

A váratlan, előkészítetlen, érzéket és értelmet megzavaró fordulat mint megoldásmód, lásd *Az unokaöcs* című korai írás végét.

A látásra, percepcióra kiélezettség, a nézés aktusának kiaknázása talán Beckett-olvasmányokon is alapulhat (lásd az ír szerző *Film* című forgatókönyvét.¹⁸)

Ami a tartalmakat illeti: sok szálon kapcsolódik választott szövegünk az életmű ismert darabjaihoz, s e kapcsolódások a keletkezési időre is utalhatnak. A *rettenetes üres, fehér papír, amelyre írni kell* mindenekelőtt a *Perziát* idézi. A leadandó kézirat, határidős munka, kínos át- meg átirási kényszerítések, tiltás, fenyegetés és megmáskítás – nem egy Hajnóczy-szöveg alapmotívumai (*Az elkülönítő; Karosszék, két vi-*

rággal; A nagy jógi légzés). A gyermek, a meg nem született gyermek, halott gyermek tragikus motívuma a *Dinamit*-ban. A meg nem történt, csupán elképzelt-, valóságfokozatában elbizonytalanított eseménysor megjelenítése (*Ke-ringő, Mandragóra; Temetés; Az unokaöcs* etc.).

Messze nem soroltam még el a *Fuga* jelzetű kicsiny remekmű életműhöz való kapcsolódási pontjait. Maradjon most legvégülre a kék szín intenzív, jelentéses hangsúlyozása, mely a kék spirálfüzetekre pingált nagy **kék "M"** betűvel kezdődik talán, s tart a meghökentően szép összegző megállapításig:

„a kékből kell kiindulni”...

A Hajnóczy-műhely hamarosan újabb hagyatéki publikációkkal fog jelentkezni: *Ott lesz-e a banánszoknya lány; Farinha, a nagy csavargó; a Martinovics-töredék és a Balatoni nyár*, melyben a kékségnek minden bizonynyal helyet kell kapnia!

Jegyzetek

1. *Látóhatár*, III. évf. 2012/2. sz. 10. szám, 10-11. o. - ...énekel, és táncolt, mint egy szatír... - (nem szűnő párbeszédben). **A Hajnóczy Péter irodalmi hagyaték kérdéséhez annyit tennék még hozzá, hogy 2019 júliusa óta a 9 doboz lelő- és őrzőhelye a hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtár emeleti kutatásosztálya. Köszönet érte Soós Csilla igazgatónőnek s a Könyvtár összes dolgozójának!**
2. Hajnóczy Péter: *Jelentések a süllyesztőből*. Az elkülönítő és más írások. Szerkesztette és az előszót írta: Nagy Tamás, Magvető, Bp. 2013
3. *Álló csillagok. „... a kékből kell kiindulni...” Hanóczy a könyvtárban*. In: *Egy gondolkodás (koncentrikus) körei*. Lectum Kiadó, Szeged, 2017. A bennfoglalt hagyatéki szövegek: *A szuronyomat akarom!* 4.4. (Cím híján, illessük a töredékeket e visszatérő felkiáltással!)
4. *Hajnóczy Péter összegyűjtött írásai*. Szerk. Mátis Livia és Reményi József Tamás. Osiris Kiadó, Bp. 2007
5. Grabócz Mária: *A szertartás. Zenemű egy Hajnóczy-novellára*. In: *Mozgó Világ*, 1983/2. 38-39.

6. Filmetűd, 15 perc; Rendező és forgatókönyvíró: Mátis Lilla; operatőr: Gujdár József és Ferenczy Béla. Zeneszerző: Melis László: *A szertartás. A szoba*

7. Magyar filmdráma, 2004, 90 perc. Rendező, forgatókönyvíró: Dr. Horváth Putyi. Író: Hajnóczy Péter. Zene: Melis László; operatőr, vágó: Kodolányi Sebestyén; hangmérnök: Oláh Ottó. Szereplők: Melis László, Schneider Zoltán, Verebes Linda, Takáts Kati, Dr. Horváth Putyi, Kormos Mihály

8. *Da capo al fine. Folytatódó párbeszédben...* Hajnóczy-tanulmányok II. Szerk. Cserjés Katalin – Gyuris Gergely. Lectum Kiadó, Szeged, 2008. Székési Endre *Előszava*, 7-9.

9. Cserjés Katalin: *„a lebegő orgonagyökér”. Egy Hajnóczy-prózakalauz első fejezetei*. Yes-Press 2001. Bt.. 2009

10. A másik „objet trouvé” Földényi F. László egyik, kortárs magyar festészetet körbevesző esszéjéből való. A szerző Barabás Márton legújabb munkáiról értekezik. *A festészet és a plasztika határán. Barabás Márton legújabb műveiről*. In: *A testet öltött festmény. Látogatások műtermekben*. Jelenkor Kiadó, Pécs, 1998

11. Faragó Kornélia: *Ismétléshalakzatok Hajnóczy Péter prózájában*. In: *Új Symposion*, 1978. 156. sz. 170-172.

12. Olvassuk ezt a terjedelmes, zavarba ejtően kiszámíthatatlan és sokrétű szöveget oktalán (megjegyezhetetlen, de felejthetetlen), *avantgárd* címe alatt (*Az eperszínű spirálban szálló... kezdetű „címmel”* ellátott szövegre gondolok *Az elkülönítő* blokkjában), s a befogadó a teremtő művész helyzetébe látszik kerülni, azéba, aki a műalkotást mint ürességet interaktív módon megtölti jelentéssel, akár totális félreértések árán is. E félreértésektől félünk; e félreértések kockázatát érezzük; e félreértések kockázatát érezzük; e félreértések termékeny esélye felcsigáz. A befogadó feltölti a jelentést, miközben nem jut szóhoz, mert inkább egyfajta revelatív és ebben a minőségében csöndre kárhóztató *más-állapot*ról beszélhetünk, semmint fogalmivá tehető gondolatról. Kritikus helyzet: inspirál, hív és von, de a jelentést odább tolja vizslató szemünk elől. *Állapotkommunikáció* – (Erdély Miklós által létrehozott fogalom; most fogalmazott, komplex hagyatékfeltáró munkám során másutt is felhasználtam már e lenyűgöző gondolkodó elméleti, egyszerűsmind gyakorlati-praktikus meglátásait).

13. *A külső keretek közé, melyek mintegy befelé, a narratíva felé omlanak. Szabadon idézve a NARRATÍVÁK 6. Narratív beágyazás és reflexivitás* előszavából. Sorozatszerkesz-

tő: Thomka Beáta. Szerkesztők: Bene Adrián, Jablonczay Tímea. Kijarat Kiadó, 2007.

14. *A minimal art*, Hegyi Lóránd fogalmgyűjteménye nyomán (*Utak az avantgárdból*, Jelenkor, Pécs, 195-197):

A konceptuális művészettel rokon reduktivista, analitikus, szisztematikus irányzat. Modellszerűen tiszta, steril, mindenfajta személyes kézjegytől ment' demonstrálás. Plasztikus alapösszefüggések. Felszámol minden esetleges nyomot. Mechanikusan építkező, primér struktúrákat mutat be. Gépies; sorozatokban és ellentétpárokból gondolkodik. A növekedés és csökkenés szeriális sorinak bemutatása folytatódik; ismétlésen alapuló mellérendeléses sorozatok. A rendszerszerveződés legalapvetőbb elemei alkotják. Közömbös az anyag szenzibilis jellege iránt, sőt elanyagtalánít.

„Antiesztétikus”, kirekeszteni látszik (igyekszik) a véletlent. E szélsőségesen purista, s e nemben egyedül a konceptuális művészetel rokonítható irány Hajnóczyt hosszan, valósággrögző prózakísérleteit követően, aligha köthette le. Valószínűleg ezért is szánja őket halálra, sterilitásuk miatt; de kísérlete hozadékait egy életen át alkalmazta mint a film felé vivő, arra asszociáló eszközt. Technikai segédeszköz a jeges valóságpontosság felé, de érik a fordulat (helyesebben: mindig is ott van, együtt-létezik) a tranzavantgárd érzékenység iránt.

15. Ilyen szerkezetnek látjuk a *Pókfondal* című írást, de a más okokból részekre tagolt *Ló a keramiton* című forgatókönyvet is. A gondolatmenet „...a kékből kell kiindulni...” *Hajnóczy a könyvtárban* c. tanulmányomat követi. In: *Álló csillagok. Egy gondolkodás (koncentrikus) körei*. Lectum Kiadó, Szeged, 2017, 239-240.

16. *Hajnóczy háta?* (Rövid interjú Hajnóczy Péter utóéletéről) Aki kérdez: Gaborják Ádám. És aki válaszol: Németh Gábor. In: *énekel, és táncolt, mint egy szatír. Nem szűnő párbeszédben*. Országos Hajnóczy-konferencia, 2011. Szerk. Cserjés Katalin és Nagy Tamás, Lectum Kiadó, Szeged, 2012, 173-176.

17. Krasznahorkai László: *Északról hegy, Délről tó, Nyugatról utak, Keletről folyó*. Magvető Kiadó, Bp. 2003

18. Cserjés Katalin: *Forgatókönyv vagy partitúra? Hajnóczy Péter: A szertartás; szövegelemzés kontra Samuel Beckett*: Film. In: *Hová lettem. A párbeszéd helyzetébe kerülni...* *Hajnóczy-tanulmányok*. Szerk. Cserjés K. és Gyuris Gergely. Lectum K. Szeged, 2006, 9-43.

NA, MOST AKKOR

Erdős Virág – *Na, most akkor* című versére.

Na, most akkor mondjátok meg nagyokosok, mi legyen?
Folytassam a sormintát, könnyít ez majd lelkeken?
Ellentétek vonzásában páros sorsok hada vár,
Hiteles-e, azt nem tudom, ha családom van, s hazavár?
Nagyokosok kik lehetnek? Kitől várunk igazat?
Hosszú sípjel, nincs üzenet! Csapoljunk hát mocsarat!

Jöhet kontraszt, felülnézet, úttalan út sokaság,
messzi látni nem lesz könnyű, sok a lomb, és sok az ág.
Nem látjuk a miérteket, döntés volt, vagy aljasság,
alkohol és önsorsrontó felelőtlen szabadság.
Méltatlan ez, vitán felül, biztos, hogy ez szégyen,
mint vakon élni, fájdalom közt, s bénán tolószékekben.
Áldozat lesz mindazokból, ki megcsúszott a jégen,
ki nem bírt végig talpon állni, gyilkos ellenszélben.

Na, most akkor mondjátok meg nagyokosok, mi legyen?
Egyenlőség, testvériség, mindenkit kell féltennem?
Vásároljon az egész világ, így lesz úrrá a kényszeren,
végtelen pénz lesz hozzá, s minden lesz majd készleten,
Felelőség nincs tehát már, szabad lesz az új világ,
csak győztes lesz a sportversenyen, egy megvalósult túlvilág.
Nincs már szegény, éhes, fázó, ember itt a földön,
bezárhat az iskola is, a kórház és börtön,
gyűlölt szavak porladnak szét: a bank, a zálog, a kölcsön,
alanyi jogon jár majd néked száz szép gypjúöltöny.

Na, most akkor mondjátok meg nagyokosok, mi legyen?
Ha nem lesz szitok, nem lesz átok, s válogatott fertelem,
ha nem lesz kocsmá, sem költészet, mi oldaná a problémát,
ha ehetővé tették nekünk minden gyümölcs csonthéját,
nem lesz csaló, sikkasztó, és házassággal szédelgő,
nem lesz prosti, dubajozó, ezerszámra kéjelgő,
de minden lesz itt mindenkinek rendeltetésünk szerint,
nem csak féligazság lesz majd kérem, igazság lesz, szó szerint.
Hátradőlhet a teremtő is, ha majd műve készen áll,
hogy ha végre megvalósul, s az egész egyszer összeáll.

Na, most akkor mondjátok meg nagyokosok, mi legyen?
Nem lesz undor, unalom, sem élőködő kegyelem,
nem lesz kínzás, megalázás, gyűlölet sem, mert minek?
Cipő jut hát bizonyára minden egyes pertlinek,
nem lesz bűnnek büntetése, törvény se kell, úgy hiszem,
tökéletes lesz itt minden, ne szólj közbe, hogy nincs ilyen!
Nem kell vágyjál semmire hát, elrendezve életed,
megszűnik az adó is majd, és az államgépezet.

CSAK ÁLLOK A PARTON

Csak állok a parton, csak állok a csendben,
hömpölygő vízben fodroz a múlt,
tükörképem áll velem szemben,
a valóságtól megszabadult.

Jelezni próbál, beszélni hozzám,
hogy félelmeimre válasz a hit,
felsejlik néhány emlék-foszlány,
magamban érzem darabjait.

Furcsa kis játék, igaz és dölyfös,
felkavart elme, vetít, ha kell,
így lesz a folyón folyami gőzös
a polcon tartott hajó modell.

A parti szélnek szerepet adván,
kórusként zümmög a látóhatár,
suhog Néked alkalomadtán,
mint leszálláskor a gázlómadar.

Csak állok a parton, arcom a pajzsom,
nem látsz rajtam semmit talán,
pókerarccal végzetem hajtom,
vízbefulladt magán magány.

Szenténé Kálvai Mária | Ablak előtt

LÁMPÁS EGY ELTÉVEDT VILÁGBAN

– Interjú Jóna Dáviddal –

ATK: A széleskörű érdeklődésednek köszönhetően és a társadalmi érzékenységedből adódó felelősség okán már az egyetemi éveid alatt aktív résztvevője voltál a mindenkori közösségeidnek. Költőként, lapszerkesztőként, médiatanárként váltál ismertté a kortárs kincsestárban. Mint ha egy segítő lámpás lennél ebben az eltévedt világban. Önként vállalt küldetésedben mi az, ami vezérel, és miért pont az irodalom határozza meg jelentősebben a jelenlegi életedet?

JD: Hogy mi az, ami vezérel? Semmi bemelegítés, rögtön egy ilyen nehéz kérdés?

ATK: Ismeretségünk több, mint egy évtizedre vezet vissza. A kulturális térben való magabiztos mozgásodból, emberi tartásodból, s kiváló költőként ismerve Téged, biztos vagyok abban, hogy nem létezik számodra nehéz kérdés.

JD: Küldetés, vagy küldetésstudat nincs bennem. Sőt, hiányosságomnak tartom, hogy bizonyos helyzetekben nincs elég ambícióm, nem akarok többet, jobbat, mást. Igaz, hogy mindig közösségekben gondolkodtam, de ez inkább egy véd-dac szövetség a világ ellen, egy összekacsintás, egy megélési mód. A művészet, a kultúra, azon belül a magyar nyelv sokrétű szépségében az irodalom, számomra valóban közvetítője, tere annak, amiben otthonra találnak a gondolatok, az érzések, ahol az élmény- és a szépségkeresés a mindennapok megélésének minőségét adják. Hogy a kérdéssedre válaszoljak, az vezérel, hogy jó és igaz embereket egy csapatban tudjam, hogy közösséggé formáljam úgy, hogy mindenkiben elfogadom annak színességét, sokféleségét, hogy ne akarjam feltétlenül őket közös nevezőre hozni. Az egymásra figyelés aztán nagy erőt, szellemi és lelki biztonságot tud adni a közösség tagjainak. Ugye válaszoltam?

ATK: Igen, tökéletesen kifejtetted a kérdésemre adott választ. Azzal a tagadhatatlan szerénységgel, ami a küldetésstudatot ösztönösen hordozó, felelősségteljes emberekre jellemző. Ez a példaértékű együttállás okoz-e számodra olykor nehézséget a mindennapok során, vagy mindig erős támaszod tud lenni a döntéseidben?

JD: Egyfelől a döntés, mint olyan, sosem okozott gondot. A kiszolgáltatottság jobban zavart, amikor nem én döntök az elágazásban. Viszont a döntések mögött elfogadásnak, tiszteletnek, bizalomnak kell lennie felém. Gyenge pontom árurom el Neked, a másikért való kiállás mindig érzékenyen érintett, az is, amikor kiálltak értem, s az is, amikor ez elmaradt, pedig vártam. A becsület lehetett volna az első kérdéssedre adott válasz is.

ATK: Családoddal nem rég költöztetek Mányról Biatorbágyra, de anyai nagyszüleid révén ma is erős kötődés fűz Hódmezővásárhelyhez. Mesélnél a vásárhelyi emlékeidről?

JD: Igen, édesanyám, aki egészségnevelő, mentálhigiénés szakember, Vásárhelyen született. Anyai nagyapám precíz, műszaki beállítottságú ember volt, a Csepregi-malom tulajdonosa egészen az államosításig. Nagymamám szép nő volt, bálkirálynő volt a Fekete Sasban, ő egész életét Vásárhelyen töltötte, a KIOSZ-nál dolgozott, majd a Németh László Városi Könyvtárban. Az ő apjái voltak a Szalkai vegyeskereskedés a Holó utcában. Írtam róluk *Az élet szövege* című könyvemben. Gyermekkorom nyarait többségében Vásárhelyen és Mártélyon élhettem meg, közel áll hozzám, vagyis részem ez a vidék.

ATK: Alapító főszerkesztője, nélkülözhetetlen koordinátora, csapatkapitánya vagy az Art'húr Irodalmi Kávéház néven ismertté vált kortárs kulturális kerekasztal társaságnak, melynek ötlete, több mint egy negyed évszázadra vezethető vissza. Mikor és hogyan született az ötlet? Milyen utat járt be eddig ez a nagyszerű kezdeményezés?

JD: 1993-ban, amikor egy újságárus akkori kínálatát megnéztem, azt éreztem, hogy egyik lap sem szól hozzám. Belterjes, elvont, helyenként érthetetlen, és gazdasági, politikai érdekeket kiszolgáló újságok voltak kaphatóak. Egyébként lényegében ez ma sincs másképp. Arra gondoltam, hogy olyan lapot kéne kiadni, amit szívesen olvasnék, amit hajótöréskor vinnék a szigetre. A semmiből raktuk össze, építettük fel. Munkahelyekről „szereztünk” papírt, mi magunk nyomdászoktunk, és idővel az Art'húr a legnagyobb civil irodalmi lap lett, volt, hogy 10 ezer példányban, országos terjesztéssel, és mindvégig ingyenesen. Hogy az olvasóink értsék, hogy mi-ben voltunk mások, álljon itt egy hír, ami jól mutatja: „Budapesten a Petőfi Sándor utca 47. szám alatt a kapualjban van egy pókháló, amit a nap reggel 9 és 10 között világít meg. Menjetek el, nézzétek meg, mert szép!” Az Art'húr története igazi szép történet, értéke a tisztaságában van, és alkotóinak, szerkesztőinek személyiségében.

ATK: Az általad alapított *Art'húr* jelenleg internetes újságként, a Facebook közösségi oldal felületén olvasható. Nem titok, hogy a felém irányult bizalmadra épülő felkérésednek köszönhetően, 3 éve én is egyik szerkesztőként vagyok jelen az Art'húr működésében. A kollégáid sokszínű személyiséggel bíró emberek, így maga a kínálat is ennek tükrében vonzza az olvasótábort. Milyen szempontok szerint választod ki a munkatársaidat?

JD: Nagyon büszke vagyok az *Art'húr* szerkesztőire, jó emberek, a civil irodalom legjobbjai. Mára rang bekerülni, a szerkesztői kerekasztalra való felkéréseimnél a lelkület, a szenvedély és az érzékenység, ami a vonzerő. Ami a szerkesztői munkát nálunk érdekessé teszi, hogy nincs hierarchia, teljes bizalom, és szerkesztői szabadság van. Ami összetart minket, arra a szerkesztők ösztönösen ráéreznek, s az alapján válogatnak tartalmat olvasóinknak.

ATK: Miben véled másnak, egyedinek és leginkább fontosnak azt, amire irányítani akarsz az olvasók figyelmét? Hol helyezed el az Art'húrt a mai kortárs művészeti kínálat skáláján? Elégedett vagy az olvasottsági statisztikákkal?

JD: Ami megkülönböztet minket a mainstream irodalomtól az az *Art'húr* hitelessége – erről már beszéltünk, de fontos – azaz nem kell megfelelnünk sem gazdasági, sem politikai érdekeknek. Civilek vagyunk, s így lapunk civil kurázi. Úgy hiszem, hogy az irodalmi szervezeteknek az alkotóműhelyeket kellene támogatni, figyelni, s az ott található kincseket megmutatni a nagy közönségnek. Ennek a törekvésnek nyoma sincs. Volt, hogy a statisztikák adatai alapján az Art'húrt egy hét alatt több mint 150 ezren látogatták, de 60-70 ezer olvasónk rendszeresen van. A hivatalos irodalmi oldalak ennek a közelében sem járnak. Akkor pozíciónáljuk együtt az *Art'húrt*, szeretném hinni, hogy sokaknak fontos, hogy van fogyasztható, hiteles tartalom az oldalunkon.

ATK: Úgy vélem, mindannyiunk számára fontosak a gyökerek. Egy alkotó ember életében különösen nagy jelentőséggel bírnak a példaképek is. Kik azok a személyek, akikre úgy tekintesz, hogy jelentősen befolyásolták az életedet akár személyes, akár szakmai szempontból?

JD: Nagyon büszke vagyok Baranyi Ferenc barátságára. Szentjános Csabával három évtizedes szoros alkotói barátság fűz, a *Gazduram* sorozatot a *Szózat* című folyóirat közvetítette. Faludy György biztatása, barátsága jókor talált meg, és adott valamiféle tartást. Filmes vonalon Péterffy András rendező, akitől sokat kaptam. És amire még szintén nagyon büszke vagyok, annak van vásárhelyi vonatkozása. Biegelbauer Pál természetgyógyász, pap, egy előadáson járt a városban, s ott feltettek neki egy kérdést, hogy ki a legfontosabb tanítványa, és akkor az én nevem mondta válaszként. Az megemelt, úgy éreztem, hogy ezzel valahogy van dolgom. Amúgy nagyon kedvelem a kortárs költészetet, napi szinten olvasom, így aktív kapcsolatban vagyok vele. Itt egy hosszú lista következhetne, amiben Te is ott lennél...

ATK: Sokunk nevében köszönöm a bizalmad. Mindeddig 11 könyvet köszönhetünk Neked, melyek számottevően versek, de egy prózai kötet, *Az élet szövege* is napvilágot látott korábban, valamint média témájú szakkönyvek is. 2019-ben, *Költőpénz* címmel jelent meg egy újabb versesköteted. Néhány információt elmondanál a legújabb könyved tartalmáról? Milyen visszajelzéseket kaptál e kötet kapcsán?

JD: Ami öröm, hogy a kiadó tájékoztatása alapján a *Költőpénz* utánnymást kapott, ma is kapható a nagyobb könyvruházakban, interneten rendelhető. A mostani kötet érdekessége, hogy a számomra fontos kortárs költők egy-egy versére versreflexiókat, tükörverseket írtam, amiben követem az eredeti mű versszerkezetét, nyelvezetét, stílusát, de annak adom vagy a komplementerét, vagy egy másik nézőpontját. Nagyon szerettem ezeket a verseket írni, ráhangolódni a másokra, ez egy lírai empátia, amit aztán egy szétszedem-összerakom játékként követ.

ATK: Szervezőként és alkotóként is aktív vagy. A humor is kiváló eszközeid egyike. Sikeres embernek tartod magad? Mit jelent számodra a siker?

JD: Ha a siker az olvasók szeretetét jelenti, akkor szeretnék sikeres lenni, viszont én nem magam akarom eladni, a fellépések nem inspirálnak, nem tekintek áru-cikk-ként, üzletként az irodalomra, számomra ez sokkal személyesebb, őszintébb műfaj, ahol a lelkek összeérnek.

ATK: Megtudhatunk valamit a közeljövőre kigondolt terveidről, céljaidról?

JD: Verskötetet szívesen adnék ki, ha egy kiadó megkínálna lehetőséggel. Tervem az *Art'húr* alkotóinak munkájából újabb antológia kiadása, lenne hozzá merítés. Bene János barátommal hangfelvételeket készítünk, talán abból is lesz valami. Fővényi Sándor barátommal is versszkanderbe kezdtünk, aminek közlésére van érdeklődés is.

ATK: Honnan merítetted ezt a végtelennek látszó erőt ahhoz a lendülethez, amit magadból ilyen sokoldalúan, és időt állóan adni tudsz ennek az értékes kultúrára éhes világnak?

JD: Igazán keretes lett a szerkezet, mert a két legnehezebb kérdés az elejére és a végére került. A lendületem, a lendületünk biztosan nem egyforma, ha az évtizedes merítéseket nézem. Engem ugyanúgy ért elutasítás, közöny, érdektelenség, mint mindannyiunkat. Sokszor kérdezték, hogy miért csinálom, és ha ezt kérdezik, akkor nincs rá jó válasz. Aki érti, hogy ez egy megélési mód, egy önterápia, egy beszélgetés magammal és a választott világgal: az nem kérdezi, mert ő is átéli valamilyen formájában, ha alkot. Ha valamit sikerül leírni, s abban a minőségében, ahogy szerettem volna, az megnyugtat. Kitettem, leírtam, nem terhel, nem foglal tovább bennem helyet.

Arany-Tóth Katalin

Fotó: Mosolygó Sára

JÓNA DÁVID

költő, újságíró

1968-ban született Budapesten. Biatorbágyon él.

17 évig tanított a zsámbéki főiskolán. Újságíró, operatőr, az *Art'húr* kulturális, művészeti lap alapítója, szerkesztője, a facebookon az *Art'húr Irodalmi Kávéház* főszerkesztője.

2016-ban jelent meg *Az élet szövege* című prózája, 2018-ban a *Jóféle csönd* című, 2019-ben pedig a *Költőpénz* verseskötete.

Fotó: Benák

DIÓSZEGI SZABÓ PÁL

költő, műfordító, kritikus

Jogász, történelem szakos bölcsestész és tanár. A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos munkatársa.

2018-ban jelent meg Gáspár Ferenc: *Trubadúrvarázs* című történelmi regénye, melynek folytatása 2019-ben *Galeotto* címmel látott napvilágot. Mindkettő regényhez – a széles műveltségű, igazi reneszánsz egyéniség, Diószegi Szabó Pál költő írta a verseket, melyeket a *Carmina Hungaricana* kötetében is olvashatunk.

Irodalmi, történészi tevékenysége mellett szülővárosában, Hódmezővásárhelyen kántori szolgálatot lát el.

KONSTANCAI ELÉGIA VÁSÁRHELYEN

Diószegi Szabó Pál ötödik verseskötete az utóbbi két év termését öleli föl.

A *Carmina Hungaricana* kötet megjelenése adott alkalmat a beszélgetésünkre.

● **Diószegi Szabó Pál költészetének egyik jellemzője a klasszikus formavilág és a kortárs ihletettség. Hogyan alakult ki ez a sajátosan egyéni egység?**

Már középiskolás koromban rátaláltam arra a hangra, amelyben otthonosan érzem magamat a mai napig. A Bethlen Gábor Református Gimnázium akkori magyartanárának, dr. Baricz Zsoltnak sokat köszönhetek. Úgy szoktam mondani, hogy ő szólaltatta meg bennem a verset. Az óráin nemcsak az irodalmi művek elemzésével, hanem azok alkotási részletével is megismertetett bennünket. Az ókor, a középkor, a reneszánsz és a humanizmus világát alaposan magamba szívhattam. Innen ered ez a klasszikusokhoz való kötődésem. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a versek a mai olvasóhoz szólnak. Így maradt meg, így alakult ki ez a kettősség, azaz klasszikus stílusban, de mai tartalommal írok verseket. Azt tapasztaljuk, hogy a kortárs költők közül sokan visszatérnek az antik, (görög- római-) és reneszánsz formavilághoz a pályájuk előrehaladtával, én viszont kezdettől fogva rátaláltam erre a klasszikus hangra. Ezt érezhette meg Szörényi László professzor is, aki a kötet ajánlójában meg is fogalmazta.

● **Szegeden novemberben mutatták be az ötödik verseskötetét *Carmina Hungaricana* címmel. A struktúra ezen is látszik. Mit jelent ez Önnek?**

Úgy gondolom, hogy ebben a kötetben is folytatom a megkezdett utamat. A kötet a 2017 és 2019 közötti új verseimet tartalmazza öt ciklusra tagolva. Ez alkalommal a Nógrád megyei *Palócföld* irodalmi folyóirat keretében a *Palócföld Könyvek* sorozatban jelent meg. Fontosnak tartom a vidéki irodalmi beágyazottságot. Az összegyűjtött hetven vers szerkesztésében, lektorálásában dr. Gréczy-Zsoldos Enikő főszerkesztő volt a segítségemre. A borítóra Papageorgiu Andreának az *Ív a semmibe* című festményét helyeztem el, amely remek párhuzamban van a kötetem versvilágával, főleg az ő hasonló klasszikus látásmódja és mai tartalomábrázolása ragadott meg engem. A festményen látható megkezdett ív töredékes állapotában is jelzi a folytatást, a struktúrát. Ezt a költői, festői párhuzamot a *Konstancai elégia* című versemben meg is fogalmaztam.

Ebben a kötetben szintén társául szegődtem Gáspár Ferenc budapesti regényíró barátomnak, akinek *Galeotto* című, idén megjelent történelmi regényéhez írtam verseket, készítettem műfordítást. A mű cselekménye Mátyás király idejében játszódik, ami jó lehetőséget biztosított számomra az előbbieken elmondott költői ars poetica megvalósítására.

● **A zene fontos szerepet játszik az életében. Talán ezért is van jelen a zeneiség a költészetében? Mi az, ami erre inspirálja?**

Számomra nagyon fontos a versek zeneisége is. Ezt úgy értem, hogy a nyelv ritmikai, időmértékes adottságait ugyanúgy szeretem alkalmazni, mint az ütemhangsúlyos, „zeneibb” sorokat. Közismert tény, hogy a mi nyelvünk mindkettőre kiválóan alkalmas. Mindez ugyanakkor olyan, valódi zeneiséget is ad a soroknak, amely dallamalkotásra is lehetőséget nyújt. Ahogyan néhány zeneszerző barátom (Búza András, Dinnyés József) meg is tette. A verseim jelentős részét magam is megzenésítem. Klasszikus gitáron és orgonán adom elő s nagyon jól kiegészítik egymást.

A legújabb verseskötetem címe, *Carmina Hungaricana* erre is utal, „magyaros versek, magyaros dalok”. A carmen szó nemcsak verset, hanem éneket is jelent a klasszikus költészetben. Az újvárosi református templomban ünnepi alkalmakkor, irodalmi esteken hangszerekkel meg is szólaltatom a verseimet.

Fotó: Hegveshalmi Zoltán

A *Carmina Hungaricana* kötet bemutatóján Szegeden, a Somogyi-könyvtárban

A képen: Ráczi Attila versmondó – Diószegi Szabó Pál költő, műfordító, a kötet szerzője – Bene Zoltán író

● *Műveiből a klasszikus vers és a magyar nyelv szépsége iránti misszió sugárzik. Beszélne erről?*

A szépség, a harmónia magyarázat nélkül is mindenki számára érzékelhető, befogadható. Az avantgard és a posztmodern stílusirányzatok után az ugyanúgy érvényes az irodalomban is. A verseim írásakor a szépség meghatározó, talán az olvasó is szívesebben olvassa. Számomra a befogadás minősége legalább olyan fontos, mint az alkotás folyamata. Kortárs költőként nem zárkozhatunk az elefántcsonttoronyunkba sem, mert nem csupán a szerkesztőségeknek írunk. Én azt tekintem irodalomnak, amit olvasnak is. Ez a célom például a középiskolások versolvasóvá válásában, az esztétikai igényességük iránymutatásában. Ilyen értelemben valóban én is missziót válllok.

Benák Katalin

Fotó: Pusztai Virág

Szerzőpáros

Gáspár Ferenc: *Galeotto* című történelmi regényének bemutatóján, melyhez Diószegi Szabó Pál írta a verseket és elkészítette Galeotto Marzio egyik versének műfordítását.

TAKARÁSBAN ÉLNI

da Capo al Fine,

Mint egy hangya... fűben,
levelek közt lépni;
hangokban, betűben
takarásban élni...

Nem rivaldafényben,
nem is csillagokban:
talpak alatt élni,
magadra hagyottan.

Akkor is, ha látnak,
nem tudsz majd beszélni;
életered egy árnyék,
takarásban élni...

Vagy ha meglát éppen,
úgy fordul a lencse?
Mindenki a képen
és te? Ott lehetsz-e?

Mégsem írnak róla,
ülhetsz elöl, széken.
Lehetsz vers vagy próza,
tudomány... egészen!

Szólhatsz te az esten
vagy az est szól rólad;
nem is Budán, Pesten,
otthonodban mondjad!

Otthonodban mondod...
s lesz okod majd félni;
lesz nagyobb gondod
mint takarásban élni!

KONSTANCAI ELÉGIA

Papageorgiu Andrea: Ív a semmibe című festményére

Állok a téren. Az árnyékom vetül úgy a kövekre,
mint a tiéd, de te egyhangúan nézed a tengert,
Lúzer amorum! Tűnt szerelem szemeidben az égbolt,
válladon és a fejed búbján a sirály lepíhenhet.
Ácsolják a padot, ünnep lesz, bort iszogatnak
vendégek, túristák, koncert vár, de a tógád
összereződ, az öklöd az arcod alatt, s te a könyved
rejtet a hónod alá. A magasban, senkise látja.

Állok a téren. Ívet húzok a kék horizontra.
Körbetekintek. Látom, az ég is méri a tengert,
boldog a szívem, feldobog itt, ahogyan soraidban
szépül a ritmus. Múzeum őrzi az ókori múltat.
Kőtáblák – görögül – termekben felsorakoznak,
római közkatonák portréja üzenne a mának,
itt csak csendben lépked a látogató, ha halandó. –
Mint soraim boltívét, húzom a múltat a mához.

Állok a téren, a lépcsőn mintha tovább te vezetnél...
hangodban keserűség, fájdalom élne szemedben.
Hallod a verseket is? Mint víz, ahogyan ma locsognak!
Lépegetünk teutánad, a szandál adja a ritmust.
Húzzam az ívetem én is az évtizedek viharában?
Céltalanul visz a toll, ha te ismernéd fel, a versem
kortalan álmai közt, mai költő-létnyi magányom?
Összeköt ujjunk *itt*, ahogyan festmény meg a vászon...

Állok a szobrod előtt, *Naso*, szerelemmel igézve,
mert ide, messzire jöttem, túl a hegyen, meg az erdőn,
ujjaimat csak széphajfürtű múzsa-leány keze
fogta, ahogy hallgattam okos szeme szívdobogását.
Húzod az ívet a semmibe! – szólna a versed előttem.
Vágyam időtlen lett? Amit éltetél, befejezték?
Pontuszi tenger partján, álmodom újra, ha álom;
összeköt ujjunk *itt*, ahogyan festmény meg a vászon!

PROLÓG

Somogyi Rózsa emlékére

Harmincharmadik alkalom,
felcsendülhet az ajkakon:
Előre!
Versek csatáznak, színpadon,
nézőtéren az izgalom.
Előre!

Petőfi itt van, névadó,
már verseivel vér-adó,
előre!
Vezéreként szólít lépni fel,
reflektorokra néz a fej,
előre!

Célozz, mosoly, lójj, szívverés,
lyukasszon át, ha még kevés,
előre!
Tekintet öljön, szavat szegez, z
támadjon költő-hadsereg,
előre!

Nemes-Nagy, Reményik átnevel,
Tóth Árpád, Kányádi rá felel:
előre!
Karinthy kérdi: Hát verseny ez?
Petőfi magával versenyez!
Előre?

Húzná a vén Cigány dalunkat,
Adynak megadjuk magunkat?
Előre!
Zsúriként díjakat – merészen –
nem adunk "Semmiért egészen"
előre...

LACZÓ LAJOS TANÍTÓ ÚR

Elhalványodott az emléke, egyre kevesebben tudják, hogy ki volt. Csöndes, áldozatos életet élt, mindig az őt befogadó város, Vásárhely javára.

Losoncon született evangélikus családban 1865. április 28-án. Apja Márton, csizmadiamester volt, anyja Roskó Zsuzsanna. Népiskolai tanítói oklevelét a Losonci Állami Tanítóképezdében szerezte 1884. augusztus 3-án. Általános kitűnő eredménnyel végzett, az oklevelén föltüntetett 19 tantárgyból 16-ra kitűnőt, 3-ra jelest kapott. Egy évig Kecskeméten tanított (1884/85), majd 1885 augusztusában választották meg a Márton utcai hatosztályos evangélikus elemi népiskola tanítójává. Szolgálati lakást kapott, itt működött a nyugdíjba meneteleig (1926). Tette szorgosan, amit kellett. Ellátta egyházában a kántori teendőket, hitoktatást végzett. Idővel igazgató-tanítóvá lépett elő. Fiatalabb éveiben belső munkatársként alkalmazta a *Hódmezővásárhely* című lap. Vívott, atletizált, első karnagy volt az iparos dalkörnek. Viszonylag későn nősült (1901. július 4.), neje Barna Flóra (1880–1966) volt, Barna Endre ügyvéd lánya. A 80 hold föld hozományt apródonként el kellett adogatni, mert a megszületett 12 gyermek nevelésére és ellátására a szerény tanítói fizetés nem volt elegendő. Nyolcan érték meg a felnőtt kort, ketten mentek hasonló pályára: Flóra általános iskolai tanárnő (Orosháza), Margit Berettyóújfalun óvónő lett.

Endre fiának a leánya, Laczó Katalin (1942–2000) két egyetemi diplomát szerzett (Szeged, Debrecen), kandidátusként a szegedi főiskola népművelési tanszékét vezette. Pályaképe megtalálható a *Hódmezővásárhely jeles tudósai* című kötetben (2000).

Laczó Lajos „generációkat nevelt föl, s az iskolapadokban ellátta őket annyi hasznos tanáccsal, hogy egy életre futotta belőle bőven. Figyelemmel kísérte sorsukat [...], figyelme volt gyermekeinek gyermekeire és unokáira is kiterjedt” – írta róla halálakor a *Vásárhelyi Újság* (1937. június 6.)

Tanítványaiból baráti kör alakult, össze-összejártak emlékezni azok, akik 50–70 évvel azelőtt a Tanító Úr elébe jártak. A korelnöki tisztt 1975-ben dr. Bakay György főorvost illette meg. (*Csongrád Megyei Hírlap*, 1975. szeptember 12.) Az utolsó találkozóra két évvel később került sor.

A kalendárium 1937. június 4. napját mutatta, amikor Laczó Lajos nekikezdett a leghosszabb álomnak: a Jókai utca 40. számú gyászházából kísérték ki az evangélikus istenkertbe.

Apró Ferenc

A LACZÓ CSALÁD 1934 ÉS 1937 KÖZÖTT

Ülnek: A Laczó-házaspár – Laczó Lajos és felesége Barna Flóra
Állnak: Endre, Flóra, Ida, Lajos, Margit, Ilona, Feri. Hiányzik: László

KIÁLLÍTÁS EMLÉKEZIK A DIVATKIRÁLYNŐRE

Ez az írásom úgy kezdődött, hogy kerestem az interneten a Kiscelli Múzeumot és ott az egyik helyen olvastam, hogy Simonovics Ildikó divattörténész a Magyar Nemzeti Múzeumban dolgozik, ahol nemsokára Rotschild Klára életét és munkáját sok éves kutatással feltárt eredményéről kiállítást rendez, ezért ott lehet megtalálni. A kiállításhoz a Clara szalonból egykor kikerült női ruhát összegyűjtik. Ekkor én arra gondoltam, hogy talán az én három részből álló komplém is szükséges lenne a kiállításhoz. Néhány soros levelet küldtem a történésznőnek egy képpel mellékelve, hogy a kiállításra szívesen átadom a megmaradt szalonban készült nyári komplét. Azt a választ kaptam, hogy már telítve van a kiállítás, ezért többet nem tud fogadni.

Amíg idáig jutottam, addig sok év eltelt és sok minden történt. Úgy kezdődött, hogy 1950-ben Szegeden az országos síkvidéki földtani térképezés elkezdődött és be is fejeződött, ezért 1952. január 2-án jelentkezünk kellett férjemmel együtt a Magyar Állami Földtani Intézetben, mint az intézet dolgozó.

Egyébként Hódmezővásárhelyről jartam Szegedre, és a szilvesztert abban a házban, ahol laktunk, a Tóalj utca 3/A, illetve módosítva az 5. sz. házban töltöttük. A vendégek között Kriván Pál is, a korán elhunyt csodálatos tehetséggel megáldott rendkívüli geológus, a fővárosi tudományegyetem kiváló tanszéki tanára is velünk együtt ünnepelte az újévet.

Január 1-jén azután Hódmezővásárhelyről a hajnali vonattal – Szegeden keresztül – a Nyugati pályaudvarig utaztunk. Miután sok csomagunk volt, ezért taxiba ültünk és a Margit hídon átvágtatva igen hamar megálltunk a Mártírok, most ismét Margit krt. 44. sz. előtt. Akkor nyitva volt a kapu, nem úgy, mint most, hogy csak a kaputelefonon keresztül juthat be az, aki valamilyen lakásba megy hivatalosan vagy magánszemélyként.

Amikor a II. emeletre felgyalogoltunk és becsengettünk a 3. sz. lakásba, akkor egy igen kellemes külsejű és barátságos idős hölgy nyitott ajtót és engedett be bennünket, de mindjárt a harmadik szobába tessékelt be azzal, hogy majd ez lesz a mi szobánk.

Ott már várt ránk a házi sütemény és a tea, amit a főbérő készített. A fogadtatás is barátságos volt és örültünk is, hogy ilyen környezetbe kerültünk. Később azért megtudtuk, hogy az első szobában egy nemrég született kisgyerekekkel egy házaspár, és a személyzeti szobában ugyancsak egy házaspár már nagyocská gyerekekkel albérlők. Így azután, összeszámolva kiderült, hogy a 3 szobás, személyzetis lakásban összesen 9-en lakunk.

A főbérő. az osztrák nemzetiségű, de férje után már magyar – Maszlovszki Károlyné kitűnő szervező volt, ennyi ember részére a konyhát, a mellékhelyiségeket bizony tökéletes időbeosztással lehetett csak megoldani úgy, hogy mindenki időben a munkahelyére érjen.

Biztosítani kellett a gázhasználatot is mindenki részére, de úgy, hogy senkit kár ne érjen. Ehhez mindenkinek volt egy füzete, amelybe beírta az óra állását, használat előtt és után. Érdekes módon, sokan voltunk ugyan, de soha egy kellemetlen megjegyzés el nem hangzott. Igen, mindenkinek fontos volt a lakhely, a nyugodt környezet, mert dolgozni is akart mindenki és fenn is akarta tartani magát és családtagját. Havonta a szobáért 200,-Ft-ot fizettünk. Ez normális összeg volt, két ember fizetését nem terhelte meg nagyon.

Először a személyzetis szoba ürült ki, mert valószínű, hogy a szerény életvitelű család hivatalosan kapott lakás kiutalást. Ekkor ezt is kivettük, amiért 80 Ft-ot fizettünk. Nagyon kellett a nagyobb lakás, hiszen több hely kellett a szükséges szakirodalomnak, a térképező munkához a segédeszközöknek, egy szóval így gyarapodtunk. Miután az első szoba is megüresedett, mert a fiatalok elváltak és kétfelé mentek, akkor ezt a szobát is kivettük egy másik 200 forintért, így azután a két szobás személyzetis lakást már mi béreltük és elcseréltük a mi szobánkat a főbérővel. Ezzel a mi lakosztályunk egymásba nyílt 2 szobából és a személyzetisből állt.

**A CLARA DIVATSZALON SANTUNG ANYAGBÓL KÉSZÜLT RUHÁI
– BOLERO, UJJATLAN NYÁRI RUHA, KÖPENY –**

Akkor már nagyon sok helyen lehetett hallani, hogy ha a lakás nagyobb része albérletben ki van adva, azt a lakást akkor társbérletté lehet nyilvánítani. Erre vonatkozóan éppen 1956. szeptemberben jelent meg egy rendelet, sőt még kiegészült azzal, hogy le is lehet választani, ha arra alkalmas a lakás.

Annak ellenére, hogy nagyon kellemes volt a főbérlő, soha semmi probléma nem merült fel, valahogy, mint vidéki emberek, szerettünk volna önálló lakáshoz jutni, de különösen én – amit nagyon restellek – (ha most lehetne, mindent visszaállítanék), de már bizony 60 éve túl vagyunk a nagy megrázkódtatáson.

**GRÉTI NÉNI 1961-BEN
80 ÉVES KORÁBAN**

Úgy döntöttünk a rendelet hatására, hogy leválasztjuk a lakást. Gréti néninek egy egyszobásat, nekünk pedig kétszobásat alakítunk ki. Megegyeztünk és megfelelő ellenszolgáltatást ajánlottunk fel, hogy ez által, amire szüksége volt, mindent beszerezhetett, semmiben kárt nem szenvedett. Igaz csak részletekben tudtuk neki adni, mert mi sem rendelkeztünk olyan nagy anyagiakkal.

A munkahelyünkön is történt kétszer is változás, amely meglehetősen nehezítette az életünket, de végül is, amikor én a szénkutatótól a vízföldta-

ni vonalon véglegesen maradtam, akkor olyan kedvező lehetőség adódott először 1958-ban, majd 59-ben, hogy mindkét alkalommal először édesanyámmal, majd férjemmel 2-2 hétig a siófoki Bányászüdülőben pihenhetünk. A második alkalommal nem tudni hogyan már egy kínai árus az egyik étteremben kitergette az áruját és kínálta a textiljeit. Olyan szép volt az a halvány tojáshej színű shantung, hogy, a szokásosnál jóval többet vettem belőle. Hazatérve elmondtam akkor Gréti néninek, és azt ajánlotta, hogy ahol ő Rotschild Klárinál dolgoztatott, ott kell nekem is megcsináltatnom. El is jött Simon József úr, a szabász és megállapodtunk a teendőkre. Ő javasolta a 3 részből álló komplé kialakítását, és nemso-kára már hozta is próbára. Még egyszer a végleges próba után a kész ruhakölteményt ugyancsak elhozta és ő vette át az érte járó készítés díját. Ennek összegére már sajnos nem emlékszem. Ezt követően még több ruhám is készült a szalonban, de ezeket nem tartottam meg, kizárólag ezt az egyet, mivel ez a 3 alkotás bemutatja a kiváló divatszalon különleges munkáját. Így jutottam el tehát a Rotschild Klára divatszalonhoz, amely nem volt előttem ismeretlen, hiszen akkor már 6 éve fővárosi lakosok voltunk és 1957-ig a Váci utcai Dauer-fodrász üzletbe jártam ugyancsak ajánlás révén, de ide csak 1957-ig, mert a fodrászom Svájcba emigrált. A divatszalon a Váci u. 17. sz. alatt volt és a tulajdonos is a közelben, ott a belvárosban lakott. Akik ismerték a szalon tulajdonosát, azok mind a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak róla. Kedves, intelligens, kulturált és nagy tudású ember benyomását keltette. A Petőfi tér 3. sz. alatti lakásban halt meg.

A Clara divatszalon a két világháború között az arisztokráciának, míg a Kádár-korban az akkori nagyasszonyainak divattervezője volt. Tito marsall felesége, de még a szerény Kádárné is ott csináltatott ruhát. Érdekes módon talán egyedül ő kapott így lehetőséget a továbbélésre, bár előbb államosították, ezért tudta 1976-ig a Váci utcában 1953-tól tovább vinni a szalonját.

Több színésznő – Honthy Hanna, Psota Irén, Törőcsik Mari és még nagyon sok nevet lehetne felsorolni, de nemcsak az elit, hanem a tehetősebb középosztály is igénybe vette a szalont, ahogy a Maszlowzski Károly statisztikai tanácsos felesége is ott csináltatta ruháit.

A kiállítás novemberben nyílt meg és 2020. április 30-ig látogatható.

Dobos Irma

**DR. DOBOS IRMA
A CLARA DIVATSZALONBAN VARRT
HÁROMRÉSZES RUHÁBAN**

Fotók: dr. Dobos Irma archívuma

REMINISZCENCIA

Hogyan látta Hanna Mela barátnőjét, Vekerdy Ilonát¹?

Az alcím és az első két kép elárulja, hogy Vekerdy Ilona/Ila néniről készült fotó és Hanna Mela ceruzarajzának összehasonlítására vállalkozom.

Mindig izgalmas dolog a modell és a műalkotás összevetése. Az elvégzett analízis sokat elmond a művész látásmódjáról, formavilágáról, a művész és a modell kapcsolatáról.

A Vekerdy Ilonáról készült fénykép² feltehetően az 1920-as években, esetleg 1930-ban készült Mártélyon, a település első, Horváth házaspár házában kialakított óvodájában, amelyet Hanna Mela 1930-ban készült akvarelljén is megörökít. (Az óvoda 1931-ben átköltözik a Hegedűs-féle vendéglőbe. Jelenleg, negyedik stációként, a nemrég felújított Tornyai-házban fogadja a kicsinyeket a Mártélyi Általános Művelődési Központ Mártélyi Óvodája.³) Ha összevetjük Vekerdy Ilona alakja mögötti hátteret és Hanna Mela akvarelljét, szembetűnik, hogy az akvarellen nyúlánkabb a kémény, a fák pedig az évszaknak megfelelően lombosabbak, az épület két ablaka közötti, Vekerdy Ilona által éppen nem takart fa pedig feltehetően kompozíciós okokból hiányzik.

Ila néni, a primadonna a fényképen elegáns, kezét ruhája övére pihenteti akár egy manöken. Ovális arcát rövid, hullámos választékos haj keretezi. Mosolya joviális, az általunk ismeretlen fényképezővel pedig huncut szemkontaktust tart. Igazi extrovertált személyiség, így aztán nem csodálkozunk azon, hogy 1940-es Hódmezővásárhelyre távozásakor a szülők hat oldalas „Drága Óvónőnk” megszólítású levelükben köszönnek, búcsúznak el tőle:

„...Hiszen, ha belegondolunk abba, hogy mi gyerekeink tőlünk mily silány nevelést kaphatnak, mert a megélhetés gondja úgy leköt egyaránt bennünket, hogy alig győzzük megvárni, hogy kicsinyeink pólyáikat elhagyják, már elküldjük ide, hogy szabadabban végezhessük gondoktól terhes munkánkat.

...50-60 gyerek egy kicsinyke kis kúpba láttuk összezsúfolva, és mind csak egy célt ismert: Ilonka néni körülölelni, és ha már ehhez nem fér, legalább az ő ölelő karja alatt lenni.

...És búcsúzóul mi is arra kérjük a jó Istent, adja meg a további működéséhez is az örömet, azt a már nekünk pótolhatatlan szeretetet, és minden munkájára az áldást és békét.

Ezt mi mindannyian igaz szívünkől kérjük⁴

És hogyan vélekedtek felettesei tíz év hódmezővásárhelyi tevékenysége után? A kérdésre válaszul Kiss Rozália és Domokos Lajos igazgató jellemzésének néhány mondata szolgáljon adalékkal:

HANNA MELA | MÁRTÉLYI ÓVODA. (1930)

„Segíti a mellé beosztott gyakorlóéves óvónőjelölteket. Megbecsüli munkatársait, azok is őt. Növendékeit szép kiejtésre neveli. Szavaltatuk értelmes, nem éneklő. A beiskolázásra nagy gondot fordít”

„Kitűnő szakmai munkájával az óvoda fegyelmét, nevelési eredményeit a legmagasabb színvonalra emelte. Rend, tisztaság, nyugalom van az óvodájában. Pártatlan, feltétlen tárgyilagos a szülővel, gyerekekkel és munkatársaival kapcsolatban. Munkáját szereti, azt igen intelligensen végzi.”

„ A tőle jött első osztályos tanulók értékes előképzést mutatnak. A munkába szívet, lelket adja. Irányítása határozott. Dolgozó társait neveli és szereti. Szakmai munkája kiváló. Körzetünk legjobb óvónője.”⁵

Ezek után vessünk néhány pillantást Hanna Mela grafikájára!

A grafika valóban Vekerdy Ilonát ábrázolja? A kérdésre megkapjuk a választ, ha megforgatjuk a képet hordozó kartont, és elolvassuk a rajta található írásokat. A képet Hanna Mela 1963. augusztus 30-án ajándékozta Domokos Lajosnak, a művésznő paszpartun („Szeretettel adományozom „LAJOS” dö Domokos névnapjára!”) és Domokos Lajos paszpartu hátoldalon olvasható írása („Trefás, torzított (csípős) rajz. A kép Vekerdy Ilona vezető óvónőt ábrázolja, akinek óvodája igazgatásom alá tartozó iskolához tartozott. Hűséges tisztelőm volt. – Barátnője, Hanna Mela festőművész rajzolta így, mint ismeretlen modellt. ... Hanna Mela gyakorta vendégeskedett nálunk.”] igazol. Tehát a kérdésre adott egyértelmű válasz: igen, a grafika Vekerdy Ilonát ábrázolja.

A színes ceruzarajz készítésének időpontjára – a képet hordó karton, paszpartu hátoldalán – két időpontot is találunk Hanna Mela ceruzás kézírásával: kb. 1933 és 1954. A két dátum közül az 1933-ast fogadom el, hiszen Ila néni karikatúrák öltöztette az 1935-re datált „Divat története” témához kapcsolható. Persze a klasszifikáció nem olyan egyszerű, hiszen tematikailag egyszerre több csoportba is besorolható a kép.

Az osztályozáshoz Szentí Tibor⁶ írását használom fel, aki Hanna Mela oeuvre-jét a következőképpen csoportosítja: ikonjellegű táblakép, biblia és lovagkor, városi és falusi életkép, ruhatörténet, portré, karikatúra. Ezek közül a hat kategória közül képzünk négy silabizálható ki: a lovagkor, a ruhatörténet, a portré és természetesen a karikatúra.

A grafika vérbő, fabulózus karikatúra, amely a modell jellegzetes vonásait eltorzítja, kigúnyolja, parodizálja. Ahogy visszaemlékszem Ila néniire, az arcát mindig túlzottan rúzsoltosnak láttam. Ez a tény a barátnő figyelmét sem kerüli el, hiszen pirosítja az arcot, de őszintén megvallva, meglepően visszafogottan.

Ila néni öltözete kissé kaotikus, hiszen a francia reneszánsz puffancsos férfinadrágját viseli, a felső testére ráfeszülő, felugró galléros ruha sonkaijjal, a szoknyarész pedig elől vágott. A férfinadrághoz – Hanna Mela szerint – arab tőr (khanjar/handszár) dukál. A hatalmas strucc tollas kalap igazi teátrális antré, amelyről Bányai Zorka fekete kalapja vagy Léda kalapjai jutnak eszünkbe. Persze, hogy a művész nő modellje fejére nem az akkor sokak által hordott cloché-t rajzolta, hiszen az ellentmondott volna a parodizálásnak.

Ila néni a névnap rózsszál átadásakor – a művész nő ceruzás kézírása szerint, amely a kép jobb alsó sarkában olvasható – Kacsóh Pongrác: *János vitéz* című daljátékából Bagó dalát énekl. Bagó nótájának felhasználása kissé nonszensz/ morbid, hiszen János vitéz Ilonkájának sírjáról származó rózsszával történik a Lajos-napi köszöntés. Persze ez a kis gunyorosság az adott formán belül megengedhető, annál inkább, mert a *János vitéz* és Kacsóh Pongrác nem volt ismeretlen Domokos Lajos számára, hiszen magyar-történelem szakos tanár volt, azonkívül mindig érdekelte a zene. Tehát, nem véletlenül nyúlt a művész nő a *János vitéz* daljátékhoz.

Vajon mit keresnek a képen a férfias attribútumok (nadrág, tőr)? Elképzelhető, hogy Ila néni határozott karakterét, szuggesztív kisugárzását szándékozta a karikatúrista Hanna Mela kissé feltupírozott formában a néző tudomására hozni.

Hanna Mela öltözetére a keresetlenség, igénytelenség, gyakran az unisex formaiság volt a jellemző. Ez az aszociális viselkedés a művész nő devianciájának egyik megjelenési formája volt. Elképzelhető, hogy barátnőjének a ruházatkodásra vonatkozó ellentétes esztétikai felfogása mennyire irritálhatta. Ez az inger inspirálta formák tobzódására, évszázadokkal korábbi ruhadivatok felidézésére.

Meglátván a képet, vajon mit szolt Ila néni, a barátnő? Talán az ismert latin szólás jutott az eszébe: *Habitus non facit monachum.*⁷

Domokos Tamás

Jegyzetek:

1. Vekerdy Ilona (*Hódmezővásárhely, 1894 †Hódmezővásárhely, 1981) óvónő. Apja ifj. Vekerdy Nagy József bankár, édesanyja Miskolczy Irén. Jolán nővére (*Hódmezővásárhely, 1892 †Hódmezővásárhely, 1967) szintén óvónő. (Kovács István: *Hódmezővásárhelyi életrajzi kalauz*. Hódmezővásárhely, 2015.)

2. Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára Hódmezővásárhelyi Fióklevéltára.

3. ovoda.martely.hu/ovoda+tortenete/53

4. Vekerdy Irén: Vekerdy Ilonka (1894–1981) Mártély első óvó nénije. (24 oldalas spirális fűzésű, hely és idő megjelölése nélküli kézirat. Martonvásári Óvodamúzeum. Lsz: 5555. Rövidítése a későbbiekben: VIVI)

5. I. VIVI

6. Szent Tibor: *Hanna Melánia* (Mela) festőművész (www.szentitibor.com/hanna.shtml)

7. Nem csuha teszi a barátot.

Dr. Vekerdy Tamás professzor úrnak – Mindszenten történt találkozásunkkor (2018. 06. 15.) – megígértem, hogy nagynénijéről, Vekerdy Ilonáról szóló pro domo írástomat elküldöm, ha az a *Vásárhelyi Látóhatárban* megjelenik. A sors, a nagy rendező közbeszólt. Sajnos, a megrendítő és szívfájdító október 9-e óta ígéreteim teljesíthetetlen.

VEKERDY ILONA A MÁRTÉLYI ÓVODA UDVARÁN

HANNA MELA | PRIMADONNA

KÖZÉLETI SZEMÉLYISÉGEK

Ős Beretzk Pál

Mottó:

„Kötelességünk önmagunkkal és az utókor iránt, hogy egyetlen napot se engedjünk nyom és munka nélkül elröppenni felettünk”

Ős Beretzk Pál

A Beretzk család dunántúli eredetű ősi nemesi magyar família. Az első, akihez az írott hagyományok elvezetnek, Beretzk György szentgaáli Veszprém megyei földbirtokos volt. Elsőszülött fia Ős Beretzk Péter, aki a Tolna megyei Nagyszokolyon született 1764-ben, és amikor a Vásárhelyi Újtemplom felépült 1796-ban a református Újtemplom mellett szervezett s újonnan felállított lelkészségen dolgozott. Az akadémiai Debrecenben végezte, majd Nagyigmádon volt rektor. Itt készült el az az imakönyv, melyet az egész országban használtak a templomokban. Később Nagykőrösön telepedett le a család, ahol az apa tanárként dolgozott. Kármán Teréziával kötött házasságából két fia született: Péter és Pál.

Ős Beretzk Pál (1801. – 1883. november 4./ Soós Juliannával kötött házasságot, aki dr. Soós István vásárhelyi polgármester édesapjának volt a nővére. Házasságukból öt gyermek született, a felnőtt kort négy érte meg.

Ős Beretzk Pál élete egész kortörténet, életének 83 éve alatt nem arra törekedett, hogy vagyonát gyarapítsa. Ellenkezőleg, figyelme kiterjedt a közélet szinte minden területére, és élete során azon fáradozott, hogy élettapasztalatával, bölcsességével és természetesen anyagi javaival a város fejlődését, lakói sorsának jobbítását segítse elő. Egész vagyont áldozott az elmaradt város gazdasági, társadalmi életének és közművelődésének felemelésére. A hiányzó anyagiak előteremtése érdekében hívta életre a „Piroska” együletet, mely bállokkal, egyéb mulatságokkal való pénzügyűjtés útján jelentős összegeket hozott közcélra.

Szívügye volt Beretzk Pálnak többek között az utcai világítás megteremtése Vásárhelyen és rendszeres működtetése legalább a főutcán.

Érdekes tudnivaló, hogy rendszeres közvilágítás már az 1500-as években ismert volt Párizsban, míg Bécsben és Londonban csak a 17. században, annak is az utolsó évtizedeiben vált általánossá. Magyarországon először Pozsonyban volt közvilágítás, ami nem volt más, mint fagyúmécsvagy vastartóban égő szurok. Olajlámpák 1767-től jelennek meg az utcákon. A török hódoltság miatt Budán 1777-ben, Pesten még később kerül sor az utcák megvilágítására. Vásárhelyen 1846-ban – mint már említettem – csak a főutcán sikerült az utcai világítást megvalósítani igen nagy anyagi áldozatok és eltökéltétség árán. Ez idő tájt úgy kell elképzelni Vásárhely települést, hogy néhány középület, templomok, urasági épületek voltak kőből, a jellemző a vert falú és vályogház volt. Ut, utca, mai értelemben nem volt.

Ha például a lovas kocsik elakadtak, a kátyút telerakták rőzsével, nádkévével, hogy kiszabadítsák a sár fogságából.

Ilyen állapotok uralkodtak Vásárhelyen, amikor a reformmozgalom szele is elért és felpezsdítette a közéletet. A város kedvezőtlen pénzügyi helyzete – ez egy időtálló kifogás – nem tette lehetővé a közvilágítás bevezetését. Ezért főleg magánemberek vagy csoportok támogatására lehetett számítani. A haladást támogatók Vásárhelyen is a kisszámú értelmiség köréből, vezető közigazgatási tisztviselőkből kereskedőkből, nagygazdákból verbuválódtak. Egyik képviselőjük volt a köztisztviselőben álló Beretzk Pál földbirtokos. 1845 elején saját költségén 24 olajlámpát állíttatott fel a főutcán, ezzel az úttörő munkával alapozta meg a város közvilágítását.

Beretzk Pál nem hagyta sorsára eme nagybecsű lámpákat, melyek ezen a vidéken igencsak ritkaság számba mentek, hanem kérte a Vásárhelyi Kört (úri kaszinó) – melynek egyébként megalapítója és főelnöke is volt –, hogy vegyék pártfogásukba a lámpákat, mert a Kör

elsődleges céljával nagyon is harmonizáltak ezek a lámpák, hiszen „célszerű olvasással párosult díszes társalgás” végett lett életre hívva, s mint ilyen, ugyebár „fény” nélkül nem létezhet.

„Egy fecske nem csinál nyarat” – mondja a közmondás, de így van ez a közéletben is, hiszen egy lelkes polgár odaadó fáradozása és anyagi támogatása nem elegendő arra, hogy kigyúljon a fény mindenütt, még arra is kevesnek bizonyult, hogy az elhelyezett lámpák rendszeresen üzemeljenek. A bürokrácia ekkortájt is virágzott, bizottságok és újabb bizottságok alakultak úgymond lámpaügyben. Mivel ez idő tájt nem volt Vásárhelyen megfelelő talaja azon nemes gondolatnak, hogy közvilágítás márpedig szükségeltetik, Beretzk Pál továbbra is a Vásárhelyi Kört nőgatta a lámpaügygel. Végül 1846-ban a Körön belül létrejött egy újabb bizottság – hála Beretzk Pál állhatatosságának –, mely szerződést kötött egy bizonyos Smerczel Filippel, aki megfelelő fizetségért vállalta a lámpák gyűjtőgátását, tisztántartását.

Mivel a Vásárhelyi Kör tagjai túlnyomórészt Kossuth híveiből állt, 1848 áprilisában betiltották működését, így a lámpák további sorsáról sem lehetők felírási emlékek.

Mint már említést tettem róla, Beretzk Pál jótéteményeivel a közélet számos területén találkozhattunk. Égető szükségnek tekintette a kisdudó óvodák ügyét. Felhívta a polgármester figyelmét is azokra a veszélyekre, melyek a szülői felügyelet nélkül maradt gyermekekre leselkednek. Elképzelése szerint a kisdudó óvodának olyan helyiségnek kell lennie, ahová leginkább a szegényebb népréteg gyermekei járnak. Beretzk Pál tisztában volt azzal, hogy egy szegényebb sorsú ember havonta nem tudott volna 80 kr. ár óvodai díjat fizetni, éppen ezért javasolta, hogy ha

10 hónap számít egy évnék, akkor egy éven keresztül csak 8 Ft-ot kell fizetni, és így megoldható lenne, hogy a szegény ember kisgyermeké megfelelő felügyelet alatt legyen az év bizonyos hónapjaiban, amikor a szülők igencsak elvannak foglalva (vetés-aratás időszak). Szorgalmazta Beretzk Pál a kisdud óvodák felállítását a város különböző pontjain, továbbá azt is, hogy az óvókat közpénztárból fizessék ki, mert "A gyermekek édes mindnyájunkéi, illő lenne tehát, hogy mindnyájan közösen gondoskodjunk róluk". E nemes gondolatokat tett is követte, hiszen 200 osztrák forintot ajánlott fel kisdudóvoda létesítésére. E kezdeményezést további nemes cselekedetek követték. Beretzk Pál és a városi főorvos meggyőzte a város jeles polgárait az ügy fontosságáról és alapítványt hoztak létre kisdudóvoda létesítésére. Az első óvoda 1860-ban a ref. egyház támogatásával nyílt meg Hódmezővásárhelyen.

Beretzk Pál figyelmét nem kerülték el az iskolai gondok sem. Tapasztalata szerint az iskolák rosszul fűtöttek, ajtón és ablakon ujjnyi hasadék, melyen szabadon jár a levegő. Javaslatot tett a fűtőpénz felemelésére, mert mint mondta "gyerekeket nem lehet kitenni annak, hogy megbetegedjenek."

Beretzk Pál sürgette a tanítás reformját az alsóbb iskolákban, mondván "miként egyeztethető össze a humánus nevelési elvekkel, hogy a tanító talán ha rosszkedvvel feljön az iskolába, 1-2 kivételével, az egész osztályt sorba verje...pedig ilyen is megtörténhetik. Múlt alkalommal, egyik barátommal egy népiskola előtt mentem el, véletlenül megállottunk egy ablak alatt társalogni, néhány pillanat múlva barátom figyelmeztet, hogy nem hallok-e sírást? Csakugyan hallottam, barátom azt mondja, hogy ő már rég hallja, s azért is állott meg részben itten. Botozni már mai időben csak a barmot szokták! A bottal a szemérmét és nemes érzést is gyakran kiporozza a tanító a növendékeiből."

Beretzk Pál reformot sürgetett a református líceumban is. Mint mondta "Vásárhelyen mindenki tudja, hogy a tanári kar egy része politikai propagandát képez, hogy van buzgó tanár, ki előadásában mindég politikát is vegyít, sőt talán inkább saját felfogása szerin-

ti bölcs politikából mint tudomány tart előadást! Mit mondanánk például az olyan irodalomtanárról, ki midőn magyar irodalmat tanít, s műveket dolgoztat, gondosan kerül mindent, mi a magyar nemzetnek 48-iki dicső múltját érdeklí! Ellenben megdicséri, ki e jelen boldog korszakot dicsőíté mondatokat, habár lopva, és oda nem illő helyen is alkalmaz dolgozatában..." Sommázva véleményét, kimondja, "Nem az a legrosszabb az emberek között ki nyíltan beszél, hanem ki ravaszul hallgat."

A *Vásárhelyi Közlöny* 1870. évi június 26-i számában „Égető szükségek” címmel jelentetett meg cikket Beretzk Pál, melyben sürgeti többek között a kaszárnya felépítését a városban, mivel a katonatartás igen nagy terhet jelentett annak, aki éveken keresztül kénytelen volt tisztet tartani.

Szorgalmazta a város utcáinak, különösen a „vaspályához” vezető útnak a kikövezését.

A koldulás megszüntetése céljából szegényárpolda és dologház fölállítását javasolta.

Mázsáló, fontoló, itce, véka, rőf mértékek felügyeletének szabályozását is felvetette a visszaélések megakadályozása végett.

Javaslatot tett piacsabályozásra is, melynek lényege az árucikkek különböző helyekre történő beosztása, rendszerezése.

Szorgalmazta jó vizű kutak fúrását, ártézi kút felállítását.

Időszerűnek tartotta, hogy a várost megfelelő védőgát vegye körül a tiszai áradásokkal szemben.

Beretzk Pál a közgyűlés jóindulatára bízta, hogy javaslatait fontolóra vegyék. Ő maga is tisztában volt azzal, hogy mindezen javaslatok nem valósíthatók meg máról holnapra, de a legszükségesebbeket mégiscsak ki kellett választania a tisztelt közgyűlésnek, hiszen mint Beretzk Pál mondta, "nem egyedül magunkért, városunkért, a jövő nemzedékért."

A közművelődés egyéb területein is jeleskedett Beretzk Pál, pl. Leányiskola, Főgimnázium javára adakozott, utóbbi részére 400 pengő Ft-os alapítványt tett, mely 1911-re 1074 kr-ra növekedett.

Önzetlen segíteni akarásának nemes példája, hogy 100 Ft-ot adományozott a megyei kórházra, 50 köből búzát

ŐS BERETZK PÁL (1801-1883. november 4.)

Forrás: Németh László Városi Könyvtár
Helyismereti Gyűjtemény

adott a szabadságharcra, és katonát is állított saját költségén.

Ő kezdte meg a híres vásárhelyi séttatár fásítását. 100 ezer téglát ajánlott vasútépítésre csak azért, hogy a vaspálya ne kerülje el a várost. A Nagytakarék alapításánál jegyzett 4000 Ft-ot. 100 évre szóló alapítványt tett az egyház javára. A Főgimnázium önkormányzatának 400 Ft-ot, a felsőbb Leánynevelődére 600, a pap és tanítóalapra 100 Ft-ot ajánlott fel.

Előfordult az is, hogy kosarat kapott, így például a református egyháztól, mely azért nem fogadta el a Beretzk Pál által vásárolt 6 hold földet, melyet temetőnek ajánlott fel oly módon, hogy fallal körülvesszi, csőszházat is épít, mert egyetlen kikötése volt, a temető az ő nevét viselje.

Ős Beretzk Pál – a családfő

Szűcs Béláné sz. Beretzk Margit dédunoka történeteiből tudom, hogy Beretzk Pálék Vásárhelyen először a Fő u. 25. sz. alatt a városban közismert nevén Láncos házban laktak. Ős Beretzk Pál fiának, Pálnak felesége, Schachner Ida önéletrajzi írásában úgy jellemzi a láncos házat, hogy az „sok szobából állt, amelyikből 3 csepp kicsi szo-

ba alacsony, régi, elavult minden része"- a fiatalság rendelkezésére bocsátotta ős Beretzk Pál, de helyet adott a „csomorkányi nagytanya 14 holdas, kőfallal körbekerített, öreg juharfákkal körülvett kertben lévő házban is.”

Beretzk Pál precíz ember volt, amit volt kitől örökölnie, hiszen édesapja is feljegyzést vezetett a gazdaságról. Szűcs Bélánénál fellelhető ős Beretzk Pál gazdasági feljegyzése 1834-től, mely naplószerűen tartalmazza a gazdasági bevételeket, kiadásokat, úgyszintén a családi vásárlásokat és még azt is, hogy ki nek adott kölcsönt.

Beretzk Pál és hitvese, Soós Julianna között 32 év korkülönbség volt, ennek ellenére házasságuk mindvégig harmonikus és gyermekeiket nagy szeretetben nevelték.

Szűcs Béláné féltve őrizte a Beretzk Pál által vezetett kis füzetecskét, melyben a családfő feljegyezte azokat a verseket, melyeket az iskolákban, a tanító a gyerekek közreműködésével „költött” és a gyermek a szülőt ezzel köszöntötte családi ünnepen.

Egy alkalommal Szűcs Béláné elmesélte nekem, hogy a családban szájról szájra jár egy történet a dédnagypapáról és Rózsa Sándorról.

A híres betyár és bandája sokat vendégeskedett a Beretzk tanyán. Beretzk Pál szimpatizált a betyárvezérrel, aki mi tagadás, szívesen látott vendég volt a tanyában. Ilyenkor volt nagy sürgés, forgás, lábas jószágot vágtak, étellel, itallal látták el a bandát.

Történt egyszer, hogy egy másik betyárbanda az éj leple alatt kifosztotta a Beretzk tanyát. Elhajtották a barmokat, és amit csak tudtak, magukkal vettek. A banda azt híresztelte, hogy Rózsa Sándorék követték el a lopást. Amikor Rózsa Sándor hírét vette a szörnyű vádnak, felkereste Beretzk Pált és megesküdött rá, hogy a föld alól is, de előteremti a tetteseket. Másnapra, kézre került a tolvaj, ki életével fizetett tettéért és Rózsa Sándorék hiánytalanul visszahajtották a jószágokat az istállóba.

Nekrológ

Beretzk Pál 1883. november 4-én hunyt el. Elhunytáról megemlékezett a

Vásárhely és Vidéke 1883. november 8-i számában...” Alig van városunkban, aki ne ismerte volna a jó öreg Beretzk bácsit. Jóságú, leereszkedő és barátságos volt mindenki iránt. Élete nem volt zajos nevezetesebb mozzanatokban, hanem mint jó polgár és városának hű fia csendben működött a közjó javára, tett, ahol tenni kellett és áldozott, ahol a polgári kötelesség azt sugallta. Élete alkonyán joggal elmondhatta, hogy betöltötte emberi hivatását.”

A HÓD-MEZŐ-VÁSÁRHELY 1883. november 11-i számában megjelent nekrológban úgy emlékezik Beretzk Pálra, aki...” fáradhatatlan munkássága és vállalkozó szellemével csakhamar megsohasította a keveset és hova-tovább tekintélyes vagyona tett szert, melyből úgy egyházunk, és főiskolánk mint városunk egyletei és intézeteinek oltárára az elsők között vitte meg a maga elismerésre méltó áldozatait.”

Utószó

Beretzk Pál vagyona öregségére erősen megcsappant a sok adományozás miatt, de azért fiait felsőfokon kitaníttatta. Pálból jogász lett, Péterből gyógyszerész, Sándorból református lelkész.

Pálnak három fia született (Pál, Zoltán, Dénes).

Pál, aki polgármester helyettes volt és nagy érdeme, hogy parancs ellenére sem szervezte meg a városban a zsidó gettót. Pál gyermektelenül halt el.

Zoltán katonatiszt, századosi rangban, az ő gyermekei Judit és Márta. Judit gyógyszerészhez ment feleségül, házasságukból három gyermek született: Tamás, Kinga és Katinka, akik felsőfokú végzettséget szereztek.

Márta francia-német nyelvű levelező lett, fia pedig orvos.

Dénes jogász volt, házasságából két gyermek született, Magda és Ildikó. Magda (Szűcs Béláné adatközlő) gyógypedagógus volt, fia László, az adatközlés időpontjában (1994.) Angliában dolgozott konduktorként.

Ildikó könyvelő volt, két gyermeke született, Ildikó Európa-bajnok vízilózó, egyébként fogtechnikus, és István matematikus.

Sándornak, a református lelkésznek egy gyermeke volt, Sándor, aki szintén református lelkész lett.

Az ő házasságából két gyermek született; Sándor, aki az ősök nyomán járva szintén a református lelkészi hivatást választotta, és Péter, aki nőgyógyász volt, a szegedi MÁV kórház főorvosa, a szegedi „Fehér-tó Atyja”, ornitológus.

A gyógyszerész Péter házasságából egy leánygyermek Margit származott, ki Szathmáry ügyvédhez ment férjhez és házasságukból két gyermek született. Elemér, aki gyógyszerész volt, és korán elhalt, Margit, aki hajadonként hunyt el 1992-ben a vásárhelyi szociális otthonban.

Mariskának, Beretzk Pál leányának házasságából egy leánygyermek született, Ilona, aki gyógyszerész diplomát szerzett. Házasságából három gyermek született. Stefánia gyermekként hunyt el. István kutató orvos volt a szegedi egyetemen, 1993-ban hunyt el. Ernő, a vásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium földrajz-történelem szakos tanára volt.

Lenkei Edit

Forrásmunkák jegyzéke:

HÓD-MEZŐ-VÁSÁRHELY, 1883. november 11.

Fejérváry József: *Vásárhely története a családok tükrében* (1929.)

Hódmezővásárhely története II. 2. rész 1848-1891. (1993.)

Vásárhelyi Közlöny 1870. jún. 26., júl. 1., júl. 3.

Szeremlei Sámuel: *A hódmezővásárhelyi Református Egyház története* I-II.

Szeremlei Sámuel: *HÓD-MEZŐ-VÁSÁRHELY* V. kötet.

Vásárhelyi tanulmányok. Helytörténeti dolgozat 1979.

Szűcs Béláné sz. Beretzk Margit dédunoka elbeszélései, valamint rendelkezésre bocsátott dokumentumok, családfa.

TÁBLA, TÁBLA, EMLÉKTÁBLA

A múlt őszen a hódmezővásárhelyi Emlékpont gyűjteménye azzal a márványtáblával gyarapodott, amit a helybéli kőfaragó és szobrász, Kriván Ferenc készített az 1946. július 14-én rendezett Szántó Kovács János emléknappra. Az a kérdés, hogy miért pont a Bastille elfoglalásának 157. évfordulójára esett a választás, meg nem válaszolható. Ekkor az Imre és László utcák találkozásánál, a névtelen téren tömeggyűlést rendeztek, a szónokok szociáldemokrata politikusok. Ezután került sor az Imre utca 22. számú ház utcai homlokzatán elhelyezett tábla avatására. Egy anonim szerző a helyi szocdem párt *Alföldi Újság*jában két héttel korábban következetesen a kubikus szülőházának nevezte az épületet (Márványtábla Szántó Kovács János szülőházán. Készülődés a július 14-ik napra). A cikkíró szövegértési gondokkal küzdhetett, különben mellőzi címmé emelt állítását, ugyanis közli a táblára vésett verset és az alatta látható, de nem ahhoz tartozó kijelentő mondatot.

Tehát a mozgalom nem a vezér. Július 16-án a hírlap kiigazítás nélkül számolt be az eseményekről, pedig az ünnepeket leszármazottai közöttük éltek.

A tényekről. Abban az időben, mikor Szántó Kovács – természetesen önkényesen használt ragadványneve nélkül – megszületett, a városrészek nem kerületek, hanem Tarján, Tabán, Kisutca, Újutca és Újváros nevű tizedek voltak. A legtöbb utca névtelen, a különféle lajstromok az egyedi házszámozás alapján tartották nyilván a lakosságot. Az 1891-ben megjelent „Hód-Mező-Vásárhely Város bel- és külterületeinek új házszámozása” alapján a szóban forgó Imre utcai épület a Tarján tized 866. számú háza. Böngészve az anyakönyveket: a szülők, Kovács István ács és Varga Sára, „állapota SzR”, vagyis szabadrendű, felszabadított jobbágyok, reformátusok. Sajnálatos gyakorlat, hogy házsám nem, vagy ritkán került feltüntetésre. 1841-től harmadik gyermekük születéséig az Újutca tizedben laktak. Az 1848. május 14-én negyedik újszülött érkezhetett a tarjáni Imre utcába, de ezt, házsám hiányában nem tudjuk igazolni. Ötödikként már a kisutcaiban született 1852. április 27-én János.

*„Mint éhesnek az újsütet kenyér
ha éhségének kínja háborog,
úgy született az eszme, e fehér
falak között, munkások, magyarok.
Vásárhelyi rögök nehéz kalásza
ringatván magján, az érlelő időt.
Csapj föl hát te is dús aratásra,
vándor, ki elmégy e falak előtt.“*

*Ebben a házban született a hódmező-
vásárhelyi szociáldemokrata mozgalom.*

Katonaviseltként 1877. november 14-én feleségül vette a nála esztendővel fiatalabb Deák Juliannát. A további adatok is azt igazolják, hogy anyakönyvezés tekintetében Szántó Kovácsnak nincs köze az Imre utcához. A Múzeumok és Műemlékek Országos Felügyelősége 1951-ben végzett városképi, műemléki vizsgálatot. Föl sem merült, hogy kinek lehet a szülőháza: „Egykor agrárszocialista olvasóház, székház” – így vették lajstromba. Nem építészeti, hanem munkásmozgalmi jelentőségért, mert itt, Hegedűs Bálint házában alakult meg az Általános Munkás Olvasóegylet 1892 áprilisában a ragadványnevet már következetesen viselő Szántó Kovács vezetésével. 1894 tavaszán Nyizsnyaj Gusztáv egyik nevelt fia, Póka Laci, a daliás városi első rendőrkapitány exisztált hivatalában, mikor egy házkutatás során lefoglalásra került mindenféle nyomtatott és kézi iromány, csupa szocialista propaganda. Szántó Kovács elment a városházára visszakövetelni azokat, mert bizony a magántulajdon védelme alkotmányos jog. Hát becsukták mögötte a nagykaput, odazárták könyvei, röplapjai mellé. Ki is tört az a többé-kevésbé jól ismert zendülés, amit sikeresen zablázott a rend őrsége. Szántó Kovácsot 5 év, társait ennél rövidebb börtönre ítélték, feleségét bűnrészességgel vádolták, végül felmentették. Mondjuk Póka első alkaptány nem ezért végzett magával három és fél év múlva: a kihágásokért beszédett bírságokat síbolta el, ez még Mikszáth Kálmánt is vezércikk írására sarkallta a maga szerkesztette *Országos Hírlap* 1898/9 számában: „[Hódmezővásárhelyen] a szociális politikát Póka László vezette, aki tegnap több ezer forint elsikkasztása után főbe lőtte magát. Ha élve maradt volna, diszkvalifikáltabb ember lenne Szántó Kovács Jánosnál, aki legalább nincsen nyereségvágyból elkövetett büntetést elítélve.” Az azért elgondolkodtató, hogy az ideológiai ziccerből lett ideológiai gikszer az eltelt 75 esztendő alatt senkinek nem tűnt fel, vagy ha igen, jobbnak látta említés nélkül siklani át fölötte.

'76-'77-ben még táblával együtt állt az addigra többször átépített Imre utcai ház. Annak végleges bontásakor került a mementó a Kanálistpartinak csúfolt, 1956 májusától a kubikus nevet viselő Lévai utcai iskola 1954-ben elkészült Szék utcai szárnyának padlásfeljárójába, onnan meg talán végleges helyére most. A rajta olvasható vers az akkor 24 éves Vöröss István helybéli költőé, akit már nem kell bemutatni. Igen közel állt ama jeles nap főbb szereplői közül Takács Ferenc szociáldemokrata politikushoz, leginkább a két másik vásárhelyi költő, Galyasi Miklós és Pákozdy Ferenc révén, barát volt dr. Losonczy Endre szocdem párttitkár is. Nem mondható ez el Szeder Ferencről és Kéthly Annáról; ám ők nem vásárhelyiek. Mindannyian azon „mérsékelték” közé tartoztak, akik nem rajongtak a szociáldemokraták beolvasásért a Magyar Kommunista Pártba. Ezért Pákozdyt és Losonczyt úgy ellehetetlenítették, hogy meg sem álltak Debrecenig, a többiek súlyos börtönbüntetéseket kaptak. Ezt a költő, betegsége miatt, nem élte meg. De a tábla erről már nem mesél...

Béres Dezső

ABLAK A VALÓSÁGRA

Szenténé Kálvai Mária művészi világa

„... olyan festő megnyilatkozása, aki saját ablakot nyitott a valóságra, beleálmodva ebbe az általa birtokolt vizuális ablakkeretbe a saját, kifejezetten a maga lelki beállítottságán nyugvó világát.”
(Tóth Attila)

SZENTÉNÉ KÁLVAI MÁRIA

festőművész, tanár – kerámiafestés közben

Kálvai Mária Szegeden született 1939. szeptember 7-én. Édesapja tűzoltótiszt, édesanyja fényképész. Pedagógus nagyszülei és dédszülei nyomdokain haladva, – akik mind közel álltak a művészethez: rajzoltak, festettek, írtak, hangszereken játszottak – felsőfokú tanulmányait a tanítóképzőben végezte, majd Szegeden rajz-földrajz szakos tanári diplomát szerzett. Kezdetben tanítóként, majd rajztanárként működött. A Mórahalmi Gimnázium és Általános Iskolában rajz és művészettörténetet tanított. Közben filctollal készített grafikákat, és festett. 1958-tól rendszeresen részt vett az amatőr és rajztanárok megyei kiállításain, alkotótáborokban. Ezzel kitárult előtte a művészi világ, hiszen mindig arról álmodott, hogy a művészi pálya, a rajztanítás tölti majd be az életét.

1967-ben került Hódmezővásárhelyre, — férjhez ment Sente Varga Gergelyhez, aki a Hódmezővásárhely-Erzsébet Általános Iskola vezetője és tanára volt.

Szenténé Kálvai Mária nyugdíjazásáig a Ságvári Endre Általános Iskolában tanított rajzot, közben általános- és középiskolai rajzfelügyelő. Folyamatosan képezte magát. Elvégezte a Képzőművészeti Főiskola kétéves kurzusát. Részt vett a Móri Alkotótábor rézmetsző és kerámia műhely, illetve az Ásotthalmi Alkotótábor munkájában és a Fővárosi Pedagógiai Intézet speciális képzésén Zebegényben. Derekegyházán alkotótábort vezetett.

Rajztanárok számára megalakította Hódmezővásárhelyen a Grafikai Stúdiót. Fontos feladatának tartotta a tehetséggondozást. Tanulói számos hazai és külföldi kiállításon vettek részt,

műveiket díjazták, köztük Indiában és Ausztriában is. A Művészeti Iskolában rajzot és kerámiát tanított.

A Budapesti Festő Stúdió tagjaként nemcsak képezte magát, hanem a kollektív kiállításokon is rendszeresen részt vett képeivel. Több évig alkotott a Szentendrei Művésztelepen. A Szentendrei Nemzetközi Vizuális Kongresszuson szekciót vezetett, s a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete által szervezett *Labirintus* és *Harmónia* kiállításain is részt vett. A nemzetközi művészeti életbe egy lengyelországi művésztelep munkájába való bekapcsolódás jelentette, majd egyéni kiállítása Lodzban, ahol felkérték a Képzőművészeti Főiskolán tartandó előadásra a magyar képzőművészeti életről. A Móri Alkotótábor tagjaként tizenkét művész társával meghívást kapott Belgiumba. A Gentben rendezett kiállításon szerepelt művével. Munkái eljutottak a Vajdaságba is.

Egyedi stílusát kísérhetjük nyomon festményein, grafikáin, kisplasztikáin, szobrain éppúgy, mint tűzzománcain. 1998-tól a Magyar Alkotóművészek Egyesületének tagja. A Vásárhelyi Őszi Tárlatok kiállítója.

Szenténé Kálvai Mária | AZ ELGÉPIESEDETT NŐ

A *Wass Albert kőfalkapu* domborműve a Németh László Városi Könyvtár kertjén áthaladó kőfalnál látható.

Pedagógiai munkássága és művészi alkotói tevékenységének elismeréseként több kitüntetésben részesült, köztük az Alkotó Pedagógusok Díjában. Legutóbb 2019-ben az Emberi Erőforrások Minisztériumának *Sétálj velünk!* pályázatára beadott grafikája különdíjban részesült.

*

Korunkban a művészet és esztétika kapcsolata egyre nagyobb teret érint a társadalomban. A művész, az alkotó is része a társadalomnak, amelyben maga is folyamatosan alakul. Természetes igénye, hogy sajátos, egyedi stílust hozzon létre.

Szenténé Kálvai Mária tanulmányainak befejezését követően tíz évet adott magának, hogy kialakítsa saját egyéni stílusát. Ha betekintünk gazdag életművébe, művészi útján nyomon követhető a vizuális kifejezőmódjának fejlődése, amint a látott világ egyszerű másolásán túllépve egyedi alkotói stílust létrehozva ábrázol és saját gondolatiságát kifejezésre juttatva gondolkodásra készíti a befogadót, ösztönözve a konstruktív részvételre.

A művészettörténetben is járatos képzőművész kellő pedagógiai tapintattal építi fel műveit, mely alapját képezi a grafika. Minden egyes grafikájának van mondanivalója, sohasem öncéllal született rajz. A Kortárs Galéria alkalmazottjaként tudta, hogy mi az épp aktuális piaci igény, de ő csak azt festette, amit ő szeretett volna, a saját útját járva.

Különösen közel áll hozzá az alföldi ember élete és környezete, ahol ő is él. Nemcsak a részletet látja, és jeleníti meg, hanem a teljes egészet. Ez jól megfigyelhető a tanyák részletgazdag ki-munkálásában. Ennek köszönhetően az az érzése támad az embernek, mintha ő is ott volna, karnyújtásnyira állnának tőle a fehér, málló vakolatú falak. Ettől személyes kapcsolat alakul ki a mű és nézője között, akinek tekintetét az alkotó vezérli, ahol találkozik a parányi személyes és a tőlünk függetlenül létező világ. A távoli horizontokon nyugvó tanyák nem az ő világa. De nem is lehet az, hiszen egykor – kilenc évig – ő is tanyán élt, s lélekben, látásmódban eggyé vált vele, perspektíváját, mint egyedi stílusának fontos lenyomatát, meghatározza a hangulat, az őszinte megnyilvánulás, az élet tisztelete és szeretete.

Az állandóan változó világ kézjegyét viseljük. Maga is vallja: „Ahhoz, hogy valamit meg tudjak festeni, ahhoz ismernem kell a körülményt, és megfelelő hangulat kell, hogy munkálkodjon bennem. A festőnek a fantáziáját kell megmozgatni, s valami különöset kell kitalálnia, felszínre hozni önmagából.”

Absztrakt műveiben nyilvánul meg leginkább az a látványélmény, ahol a kompozíciót eluralják a színek és a képzelet által szült, ugyanakkor valóságosnak tűnő formák. A rajz azonban mindig megmaradt a festmény alapjául. Szerinte a legtragikusabb emberi érzéseket az absztrakt megjelenítés adja vissza legmarkánsabban. Az *Anyai fájdalom* című műve a gyermekét elvesztő anya felülmúlhatatlan tragédiáját mutatja be.

Az elgépisedett társadalom sorozata amorf alakban megjelenített munkagépek alkatrészeinek művészi lenyomatából áll, melyek emberi tulajdonságokat sugallnak, érzékeltetve a drámaiságot és komikusságot (*Az elgépisedett nő*). Műveiben megjelenik a misztikum is. Az emberi társadalom történései; a tragédia, a szomorúság és együttérzés, a természetben is megtalálhatók. Erre hívja fel a figyelmet a *Madarak* című grafikája.

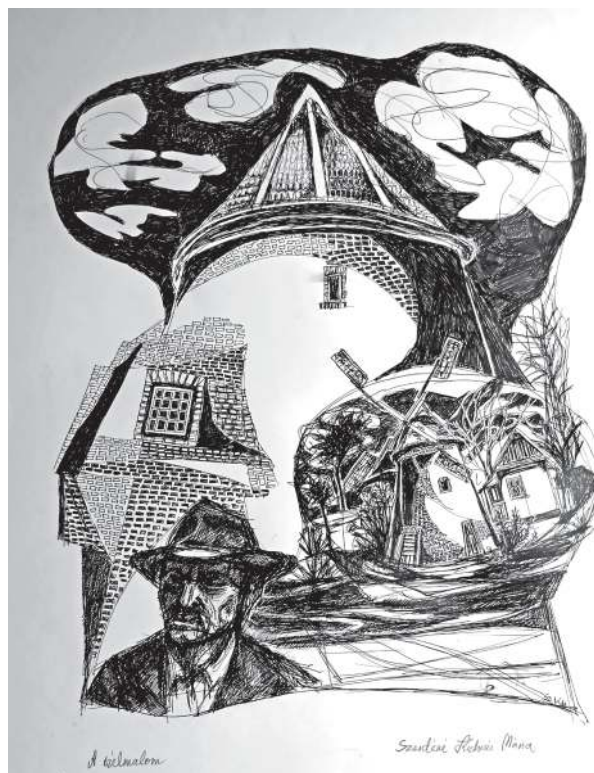
Az utóbbi időben a megszerzett élményeit próbálja átteni a kerámia világába.

Szenténé Kálvai Mária | MADARAK

Vizualitásának kiteljesedése mindenképp a festői képzeletének szabad szárnyalása, amikor a formák és a színek harmóniája valósul meg, mint a *Városi éjszaka* és a *Bejárt este* című olajpasztell vagy a *Holdvilágnál* akril alkotásainál. Ezek a művei a belső fények kisugárzói, melyek hűen tükrözik Szenténé Kálvai Mária festőművész egyedi szemléletét.

Benák Katalin

Szenténé Kálvai Mária | A SZÉLMALOM

MUCSI ZOLTÁN

festőművész, tanár

1970-ben, Hódmezővásárhelyen született.

Főiskolai tanulmányait a Szege-di Tudományegyetem Pedagógus-képző Karán, festő szakirányon végezte, majd ugyanitt vizuális környezetkultúra tanári egyetemi diplomát is szerzett.

Tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, illetve a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének.

Jelenleg a Péczely Attila Művészeti Iskola képzőművészet tanára, illetve a Mártélyi Képzőművészeti Alkotótábor szakmai vezetője és korrigáló tanára.

Munkáival rendszeresen szerepel országos tárlatokon (Vásárhelyi Őszi Tárlat, MAOE, MKISZ rendezvények stb.).

Több alkalommal díjazásban részesült.

forrás: <https://szabadiskola.jimdofree.com/vezet%C5%91s%C3%A9g-tan%C3%A1rok/>

MŰVÉSZET ÉS ELFOGADÁS

A Hódmezővásárhelyen élő és alkotó művész festészetére nagy hatással van az alföldi táj, a kisváros hangulata, a Tisza, a fehér falú tanyák, az itt élő emberek, akik megérintik, és reflexióra készítetik.

► Hogyan alakult ki a sajátos szín- és formavilága?

Nem tudom. Biztosan sokat jelentett az is, hogy édesanyám néhány festmény reprodukciójával díszítette házukat. Gyermekként sokat nézegettem a szép tájakat, a várakat, a vadászatot, a naplementét és arra gondoltam, egyszer majd én is lefestem ezeket. Arra azonban nem emlékszem, hogy hogyan alakult ki az én színvilágom. Gyakorlatilag hat színt használok. Fehéret, barnát, zöldet és az alapszíneket: kéket, sárgát, pirosat. Ezeket igyekszem úgy keverni, hogy minél több árnyalatot hozzak létre.

Nem szeretek vitázni, de ha úgy érzem, valami eltér a valóságtól, annak általában hangot szoktam adni. Munkám közben szeretem az ellentéteket kifejezni. Talán ez látszik a színeimen is. A fények és az árnyékok ütközése. S ha belegondolunk, azokból a színekből, melyeket felsoroltam, nagyon sok ellentétet lehet kihozni, például a komplementer színpárok vagy a sötét-világos ellentéttel, s ezek általában felerősítik egymás hatását.

Mivel kevesebb színt használok, akár akaratlanul is kialakul az a készség, hogy az adott szín minél több árnyalatát hozzam létre. Így a néző azt érzi, hogy számtalan színből áll össze a kép. Lehet hatvan színből is harmonikus képet létrehozni, míg három színnel is festhetünk feszült, vibráló hatású művet.

Szeretem a Kásaerdőt, s az erdő illatát, a fák szépségét. Nagyon tetszik a fehér nyár, amit ott is láthattunk. Ezért festettem meg a *Liget sori nyárfákat*. Talán művészi megérzés volt, mert rövidesen kivágták az út menti, erdőszéli fehér nyárfákat. Amint látjuk a képen, kevés a szín, ugyanakkor számtalan színárnyalat adja vissza az őszi fák, az erdő hangulatát. Csak az előtérben látszó néhány fa törzse került részletes kidolgozásra, s amint távolodnak a fák, egyre kevésbé

részletgazdag a felület, mely végül szinte összeolvad a háttérben.

► Hogyan látja a Vásárhelyi Őszi Tárlatok fejlődéstörténetét?

Úgy látom, hogy mindenki keményen dolgozik, a legjobbat akarja. A helyi értékeinket azonban jobban előtérbe kellene helyezni, hisz eredetileg is az volt a cél. Ha körülnézünk az élet bármely területén, évszázadok óta azok maradtak meg, akik a saját értékeiket tudták helyén kezelni, mint például a magyar nyelv, a kalocsai paprika, vagy akár a vásárhelyi hímezés. Ha nem gyakorolják, akkor beolvad, elvész. A csúcsi kerámia attól olyan, amilyen most, mert kezdettől fogva megőrizte az eredeti stílusjegyeit. Azt szeretném, és szeretné mindenki, hogy amit fest, az értéket képviseljen.

Azt kérdezték egyszer egy jó nevű helyi művésztől: *Nem gondolja, hogy közérthetőbbene kellene fogalmaznia?* Sokan nem értik a műveit. Válasza ez volt: *Nőjön fel a közönség a művészetemhez.* Azt gondolom, nem pont így kellene ennek lennie. Kellenek az absztrakt alkotások, kellenek az olyan művészek, akiket nem biztos, hogy megértünk, de valamit mégis üzennek az alkotásaikkal, valami olyat, amelyet a legtöbbünk talán nem is ért meg, de gondolatokat ébresztenek bennünk. Kellenek a fiatalok, a kísérletező, újító stílus, de nagyon fontos a hagyomány. Mert mit mond a vásárhelyi hagyomány? Figurális, valamilyen szinten közérthető dolgokról szóljon a művészet. Jó lenne, ha nem a közönséges téma és kifejezőmód határozná meg egy mű értékét, hanem valójában előremutató gondolatokat hordoznának azok. Az embernek kell, hogy legyen egy erkölcsi tartása, amely szerint alkot, sajnos néha egy-egy műtárgy nem ezt fejezi ki. Átalakultak az értékrendek, sok esetben a jót rossznak, a rosszat jónak láttatják.

Ezzel jól összezavarhatják az emberek gondolkodását. Összességében jó lenne az Őszi Tárlatokon a hagyomány, valamint a korszerűség helyes arányát, s a valódi értékeket megtartani.

► A gyermekekre hogyan hat ez az értékrendi válság, s Ön mit tud tenni?

Ez rájuk is kihat. Mutatja ezt, amint a gyerekek beszélnek, viselkednek. A gondolatuk, a világnézetük, a témáik sokszor elképesztőek. Sajnos sok esetben a média is felszínes, számos esetben a személyiségre káros üzeneteket küld. Az emberi értékek válságba kerültek: nem mindig az számít, hogy mi az igazán értékes; például dolgozz, tanulj, élj vagy éppen alkoss becsületesen, hanem hogyan szerezhetsz minél kevesebb munkával, ráfordítással minél több pénzt, elismerést, még akkor is ha ezzel másokat szorítasz a háttérbe, károsítasz, vagy alázol meg. Ennek a – mondjuk úgy hozzáállásnak – a divatos elnevezése a költséghatékonyság. Ez jól hangzik, de sajnálatos módon az emberiségnek csak kis része a haszonélvezője. Épp azt kellene sugallni, hogy próbáljunk a másikon segíteni, legyünk emberségesek! Valami jót tenni!

Pedagógusként megpróbálom rávezetni a fiatalokat, hogy mindenkinek van valamilyen értékes tulajdonsága. Próbálom kibékíteni őket magukkal, egymással. Megértetni velük, hogy sokkal könnyebb elfogadni valakit olyannak, amilyen, esetleg megszeretni, mint megváltoztatni vagy átformálni saját képükre a másik személyiségét. A számítógép és telefon adta negatív, a személyiséget romboló játékok egyre nagyobb teret hódítanak. Az erőszak áthatja őket. A negatív környezetben élő gyermekeket fokozottan hátrányosan formálja, ami egész életükre kihat. Szerencsére vannak, akik tájékozottak, ügyesek, helyén kezelik a dolgokat, amiben nagy szerepe van, kell is hogy legyen a családnak.

► A Mártélyi Képzőművészeti Alkotótábor szakmai vezetőjeként hogyan látja az ott folyó művészeti életet?

A rendszerváltozásig a tanács üzemeltette ezt a tábort. Kiemelkedő képzőművészeti teljesítményű fiatalok kö-

zött hirdették meg, akik pályázat útján kerülhettek be. Amikor megszűnt ez a lehetőség, akkor térítési díj ellenében vettek részt az alkotni vágyók; amatőr művészek, főként az idősebbek, akik művészi talentumukat szerették volna kibontakoztatni.

E kényszerhelyzet szakmailag viszalapést eredményezett a művésztelep életében, mert eltűntek a fiatalok, akik egyetemi tanulmányaik során itt szerehettek tapasztalatot, s váltak később híres művészekké.

Néhány éve (2015), amikor átvettem a Képzőművészeti Alkotótábor vezetését, akkor újrafogalmaztuk a tevékenységünket. Célunk a szakmaiság megerősítése volt. Most is ott vannak az idősebb alkotók, de ismét bekapcsolódtak a fiatalok. Én szakmailag szervezem a tevékenységünket, s többen vannak a háttérben, akik a tábor működését szolgálják. (Az új elnök Bajusz István, a tábor egyik „motorja Nacsá Marika, aki a szervezési munkából vállal oroszlánrészt.)

A visszahívott művésztanárok (Szabó Tamás Munkácsy-díjas szobrász- és festőművész, ifj. Holler László festőművész, az SZTE adjunktusa, Verebes György Munkácsy-díjas festőművész) és művészeti főiskolai hallgatók részvételével, vagy a helyi művészek csatlakozásával (B. Nagy Tímea, Donka Gergely, Zoltai Attila, Bozsér Zsolt, V. Nagy Nándor) magasabb szintű képzőművészeti tevékenység jellemzi az alkotói munkát. De fontos szerepet tölt be a többi korrigáló kolléga: Vidovits Iván, Neuberger István vagy a tábort korábban hosszú időn át vezető Bányai Béla festőművész is. Nagyon fontos kiemelni a korábbi korrigáló tanárokat, akik mögöttünk állnak, s támogatnak bennünket: Hézsó Ferenc, Erdős Péter vagy Lelkes István festőművészek, de nem feledkezünk meg az alapítókról: Fodor József és Füstös Zoltán festőművészekről sem, hiszen nélkülük nem is létezne ez az alkotótábor. Aki alkotni vágyik, jöjjön el, s mindenki érezze jól magát, miközben törekszünk arra, hogy a szakma becsületét szem előtt tartva segítsük őket. Így szakmailag magasabb színvonalat tudunk tartani. Ezt igazolja, hogy jól működik a tábor. Igény van rá, sokan jönnek, gyerekek és felnőttek együtt, közel száz fő. 2018-ban visszakerült az Alföldi

Galériába a Téli Tárlat, többnyire az itt született alkotásokból, ami azt jelenti, hogy a szakmai munka színvonala vállalható, jelentősen emelkedett, ami komoly motivációs tényező mindannyiunk számára.

► Van-e esetleg olyan téma, amit szeretne megfesteni?

Megérint a környezetem, a szegény emberek élete. Itt van a közelben a megváltozott képességűek otthona, ahol festettem egy sorozatot az intézmény lakóiról. Rendkívüli alkotói folyamat volt. Az átlagtól eltérő karakterek foglalkoztatnak, köztük a cigányok. Más kulturális identitásúak, mint mi, amit a tanítás során is tapasztalok. Egyszer azt mondta Csikós András: nem tudna Svájcban festeni, ahol minden olyan tökéletes és rendben van. Nos, én sem. A cigány családok környezetében iszonyú festészeti témák vannak. Az életvitel, a kultúra az, amit én szeretnék megfesteni. Azon belül is a cigány temetés. Lakóhelyem közelében, a Simonyi utca sarkán volt egy kocsmá, a Lapostetű, ahol később egy cigány család lakott. Miután meghalt az apa, elköltöztek. Véletlenül épp arra jártam, amikor elhaladt a temetési menet. Az akkora háttal volt rám, hogy azóta is vágyom arra, hogy egy cigány temetést festsek meg. Ahhoz azonban komoly előtanulmányok, vázlatok kellene. Látnom kellene a családok gyászát falakon belül, ami az intim világuk része. Noha sok cigány ismerősöm, sőt barátom van, akik segítenének, de azért az mégiscsak egy előlem, mint kívülálló elől elzárt hely és alkalom, a közösség meghitt, bensőséges érzelmi megnyilvánulása. A cigány kultúra a világon egyedülálló, óriási érték. Szeretnék róluk életképeket festeni, láttatni; sokan milyen nyomorult körülmények között élnek, s közben mégis milyen szinte egyedülálló értékeket képviselnek. Szeretném a mű nézőinek átadni azt az érzést, ami a cigányság sajátos kultúrájából kisugárzik, hogy átérezhessék, fölismerjék, ha már itt élünk együtt, fogadjuk el egymást olyannak amilyen, s ennek fényében hozzunk ki minél többet az életből.

Benák Katalin

CSÖNDKIÁLTÓ

Részlet a megjelenésre váró versekötet nyolcadik ciklusából.

Hasonmás költő versei(m)

NEM KÖLTŐ...

Nem költő az, kinek szíve
nem dobban együtt korával
és Hazájával – ám rímel;
de átabotában beszél,
és minden divatnak híve.

SUMMÁS VÁLASZ...

Nem bizonykodom.
A nagyot nagynak festem,
a jelentéktelenebbet alárendeltnek;
a feketét feketének,
a fehéret fehérnek
mondom és írom –
Bárminek is néznek;
s akár miként is ítélnék
bárkik: nem lesz kisebb a sírom
halma, mégha meg sem is lesz
koszorúzva, mint némely "vitéznek" –

SOKASÁGEMBER

Erre-arra görbült ember:
vakrozsdás, elhasznált szögek.
Már nem fognak össze semmit –
A zsákból kibújni sem mer.

VALAKI(K)

Midőn joga nem volt,
ám hatalma mégis;
s ahogy jogot kapott:
kevés lett az Ég is.

TÜKÖR

Víztükörbe nézek,
hogyan tisztán lássam magam;
s tovább figyelve:
Aranynap-tükör mutatja
valósnak világot.

Nem képzelem, de látom
minden vonásom;
s tudom, hogy én vagyok
és nem holmi másom.

TÜKÖRKÉP

Állok a tükör előtt.
Jé, valaki néz engem –
Mintha ismerős lenne...
De nem, csupán az tűnt föl,
hogyan annak az embernek
jól az arcába vágják a
BOLDOGSÁGOT.

MUCSI ZOLTÁN | VIHAR ELŐTT | OLAJ, FAROST | 135 X 85 CM

MUCSI ZOLTÁN | LIGET SORI NYÁRFÁK | OLAJ, FAROST | 90 X 70 CM